

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית פרשת

בי תצא תשי"ד

וּנְתַנּוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשָׁכַבְתָּ שְׁכִיב

• ביאור ענין יפת תואר, ולמה התירתו התורה • ביאור הגמרא דחושבי
האָפֿי שאל לָדוֹד מלך שכמותך יעבוד עבודה זרה • המחליף בדיבורו
כאילו עובד עבודה זרה • אר"י הק': ביאור ענין מעשה שכס, שהיה
טמון בו נשמה קדושה של רבי חנינא בן תרדיון • למה היה צורך
להשאיר כל עמון ומואב בשביל הב' פרידות טובות • האידן גייר יהושע
את רָחֵב שהיתה מז' אומות • אם התורה התירה יפת תואר, למה נענש
בבן סורר ומורה • חומר הפגם של העון תלוי לפי קדושת המקום
והאדם, ולפי העולמות שבו נדונים • בדבר איסור יש יותר התגברות
היצר מבדבר היתר • ביאור לשון חז"ל לא דיברה תורה אלא "כנגד יצר
הרע" • זמן הגאולה "בְּעֵתָהּ" הוא כשנגמר בירורי הניצוצין הקדושים
וכשנגמר במוקדם נעשה בְּעֵתָהּ בזמן אַחִישָׁנָה

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"א לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

הקונטרסים שיצאו בשנים שעברו אין רשות להעתיקם ולהפיצם ושארית ישאל לא יעשו עִנְיָה, וכבר נאמר וְאֵל תִּשְׁכַּח בְּאַהֲבָתוֹ עִנְיָה (איוב יא, יד).

צו מנבג זיין לרגל א שמחה א יאַרצייט רופט: 1-718-388-5519

★ ★ ★ ★ ★ קלאר (35 מינוט)

לשון קדשו - קונטרס רב

קול אוצר יהודא ברוקלין: 718-298-4641 ארץ ישראל: 072-3333419 16→5→614	צו הערן די רעקארדינג: דווקא 1. - פאר קונטרס 202 פאר הערות דווקא 3	ארץ ישראל: 072-3275205 קאנאדא: 438-797-0770 ענגלאנד: 0330-350-3110	לשון קדשו צענטראלע נומער: 929-522-1515 פקס: 718-650-2970
--	---	--	---

• ברכת מזל טוב •

הר"ר **יואל לאנדא** הי"ו (ב"ר יושע אלימלך)
לרגל אירוסים בתו - עב"ג החתן **אהרן עקיבא נ"י**
בת הר"ר **יואל פאזנער** הי"ו

הר"ר **זלמן לייב פעלדמאן** הי"ו
לרגל אירוסים בנו החתן **יעקב דוב נ"י** - עב"ג
בת הר"ר **יואל שלום עלפער** הי"ו (ב"ר חנוך יודא)

הר"ר **יואל גאלדבערגער** הי"ו (ב"ר דוד שמואל)
לרגל נישואי בנו החתן **משה נ"י**
- עב"ג בת הר"ר **יואל זופניק** הי"ו (ב"ר אהרן)

ברכת רבינו יחול על ראשם, וזכות לימוד תורה דברים וזכות רביה"ק זי"ע יגן עליהם, ויזכו להעמיד דורות ישרים ומבורכים, ע"ד ישראל סבא, לעטרת תפארת אבותם.

• וְהֵם יַעֲלוּ לְזִכְרוֹן •

הרה"ח ירא ושלם, שקדן בתורה בחשק ובתעצומה, תפלתו במתנות וזהיר באמירת הברכות, שם שמים שגור על פיו להורות תמיד, העביר על מדותיו וגוהר שלא לפגוע בוולתו
רבי ניסן משה ז"ל כהנא
ב"ר שלום ודינה ע"ה
נפטר ט"ז אלול תשע"ג לפ"ק

בקשו רחמים עבור

הגה"צ רבי **משה מנחם בן גיטל** שליט"א
דמו"ץ סאטמאר מאנטריאל, לרפ"ש בתושח"י

KolSatmar.com

א

קושיות ודקדוקים בתחלת הפרשה

[כִּי תֵצֵא* לְמַלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ וְנָתַנּוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשָׁכַבְתָּ שָׁכִי, וְרָאִיתָ בַּשָּׁכְבָה אֶשֶׁת יָפֶת תֹּאֵר וְחִשְׁקֶתָ בָּהּ וְלָקַחְתָּ לָּךְ לְאִשָּׁה].
[פירש רש"י והוא מדברי חז"ל (קידושין כא:)]², לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע, שאם לא ישאנה בהיתר ישאנה באיסור.

ב

קושיא א

קושיית האור החיים הק': למה התירה התורה דברים כאלה, ובפרט בשעת המלחמה שאו צריך יותר זהירות מכל חטא
(א) דער אור החיים הקדוש איז דא זייער מפליא³, דער גאנצער ענין איז דאך א פלא, דארף מען דאך פארשטיין.

[דהגם כ"י] מִצְוַת ה' איז עד אין חקר, אָבער אין פֿשטות צו פֿארשטיין, [מה שהתירה התורה יִפֶּת תֹּאֵר] דייקא אין א מלחמה, [אויף] וואו ס'שטייט (בפרשתן כג, י) [כִּי תֵצֵא מִחֲנֶה עַל אֹיְבֶיךָ] וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע, ביי א מלחמה איז מען דאך נאך מער נזהר געווען [מכל נדנוד חטא, וכמו שדרשו מכל "דבר" רע] אפילו דיבור רע⁴, מ'איז נאך מער נזהר געווען ווי אַן אַנדערס מאָל, [ס'איז דאך] אַן עקסטערער לימוד [אויף שעת מלחמה].

ג

און דער ספר יראים ברענגט נאך מער⁵, ער זאגט [זא] פֿאַר יעדן איסור [שעוברין בשעת מלחמה] איז דא אַן עקסטערע לאו, אין א מלחמה איז נאך האַרבער, [כדכתיב] כִּי

* על הריקארדינג חסר קצת בתחלתו.

² כאן מתחיל הריקארדינג.

³ באור החיים הק' (כא, יא): וליישב הכתוב צריך להעיר בענין, למה יצו ה' כדברים האלה, לטמא אדם עצמו בבת אל נכר. ובפרט בעת מעשה הנס, במקום שצריך להוסיף טהרה ודביקות בה', יתיר לעשות מעשה כיצור השנאוי אצלו יתברך, וזה יפעיל הרחקת דביקותו בו יתברך. בשלמא התרת אכילת איסור מצינו לרמב"ם ז"ל (מלכים ח, א) שנתן טעם אם ירעב, והוא טעם נכון. אבל מעשה זה יתעבנו עושו, ורבותינו ז"ל אמרו לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, [נאבל על זה קשה] ומן הראוי הוא להכניעו ולאבדו מלב עם קדוש בזמן שהוא אשר מלכם בראשם להלחם להם. (ותירוצו מובא להלן בהערה יא).

⁴ בספרי (בפרשתן, פיסקא מד): כשהוא אומר 'דְּבַר' רע, אף לשון הרע. – ובגמרא כתובות (מו): אזהרה למוציא שם רע מגלן, ר' אלעזר אמר מלא תלך רכיל, רבי נתן אומר מוֹנֵשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע: והלשון "דיבור רע", הוא בריבוי בחיי (להלן כג, י) שמביא דברי הספרי וכתב ז"ל: שאמר מכל דבר רע, כלומר דיבור רע, וזהו לשון הרע. – וכ"כ בש"ך על התורה (שם). – וכן הוא לשון הכלי יקר (כג, י): ונשמרת מכל דבר רע, ודרשו רז"ל דיבור רע. [וכן כתב הכלי יקר כאן (כא, י) על שם הרמב"ן (כג, י)].

⁵ רבינו הזכיר זאת לפעמים בשם היראים, וכעת לא ידענו מקומו (ועיי"ש בספר יוראים מצוה תלב, שהוא בדפוס סימן רצב). אמנם עיקר הענין מבואר בדברי הרמב"ן בהשגותיו בסוף ספר המצות להרמב"ם (שכחת הלאוין, מצוה י"א), וכן כתב בקצרה ברמב"ן עה"ת (בפרשתן כג, י).

וז"ל הרמב"ן בהשגותיו שם: מצוה הי"א, שנמנענו בצאתנו מחנה על האויבים לשמור מכל דבר רע וכו', ובספרי וכו' כשהוא אומר "דבר" אף על לשון הרע. וענין המצוה הזאת, שנמנענו במחנה מן העבירות האלה הגורמות סילוק השכינה, והזהירנו יתעלה בלאו הזה שלא יגרם סילוק שכינתו מעלינו במחנה, שיהיה העובר בהן מפיל את ישראל בחורב ומחלל את השם ומייקר עברו שלם בעיני האויבים. והוא אמרו יתעלה פי ה' אֱלֹהֶיךָ מִתְּהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהִצִּילְךָ וְלִתֵּן אֹיְבֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ וְלֹא יִרְאֶה בְּךָ עֲוֹנוֹת דְּבַר וְשֵׁב מֵאֲחֵרֶיךָ. ואם יהיה ולא יִרְאֶה בְּךָ עֲוֹנוֹת דְּבַר אזהרה שנשמר שלא יראה בנו ערות דבר, הנה בכאן שני לאוין בענין אחד, לחיזוק, ואם הוא טעם לומר ונשמרת מכל דבר רע, לאו מונע אותנו מאלו העבירות 'במחנה'. ואל תשתבש ותאמר כי מאחר שאין הלאו הזה מונע אותנו רק מעבירות מנועות, איננו בא במנין, שזה אינו לאו שיכפל בכל מקום לחיזוק בלבד, אבל נתיחד לו מקום לעבור עליו בשני לאוין במקום שהוא וכו', שהזהירנו

7

ה

KolSatmar.com

די גאַנצע זאך [איז ווייל] לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע, און דוד המלך האָט
[דאָך] שוין נישט געהאַט קיין יצר הרע, שְׁהִרְגוּ בַּתְּעִנִּית^א, אַזוי ווי די גמרא דְּרִשְׁנִיט
דאָך [בפסוק] וְלִפִּי חָלַל בְּקִרְבִּי. און צום סוף האָט ער אַליין אויך גענומען אַ יַפֶּת תֹּאֵר.
על כל פנים דאָס ענין דערפון איז דאָך אַן ענין פֿלא.

1

תיריון האור החיים הק' - על קושיא א

ובו גם ישוב קושיא ב

מבואר בדברי האר"י הק', דהענין הוא שהרבה נשמות קדושות נשבו לבין האומות בעת חטא אדם הראשון, ויש
דרכים שונים האיד להעלותם משם, ויש גם נשמות כאלו שאי אפשר להעלותם רק באופן זה, ובמלחמה הלכו רק
צדיקים וקדושים שאם חושקים ליקח יפת תאר אין זה אלא בשביל שיש בה נפש קדושה השייך לשורש נשמות,
שצריך להוציא ממנה ולהעלותו על הקדושה

דער אור החיים הקדוש זאָגט, - אין אָמֶת'ן אַרײַן דער מְקוֹר הדבר שטייט אין
אר"י הקדוש שטייט די זעלבע^ב, און נאָך אין זוהר הקדוש איז עס נאָך אפשר
ערווענט^ג, - נאָר דער אור החיים הקדוש איז מְרַחֵב, ער איז מְרַחֵב הַדְּבָר [בוה"א]^ד,

^א כלשון זה מובא בספרים (ומהם בארחות צדיקים שער כט, וליקוטי אמרים תניא פרק א).

ומקורו בירושלמי (סוטה פ"ה ה"ה): אברהם עשה יצר רע טוב, ומה טעמא [פי' מנלן], ומצאת את לבבו נאמן
לפניך (נחמ"ט ט, ח) וכו'. אבל דוד לא היה יכול בו והרגו בלבבו [מפרש בקרבן העדה: והרגו בפעם אחת, כלומר הרחיק
עצמו מתאוות גופניות על ידי תעניתים וסגופים], מה טעמא וְלִפִּי חָלַל בְּקִרְבִּי.

^ב בספר הליקוטים (למהרש"ו, בפרשתן): ואמנם להבין שאר הענין, צריך שנבין, איך אמרו רז"ל לא דיברה תורה
אלא נגד היצה"ר, וכי מפני שיעה"ר נתגבר על האדם, נתייר לו שיעבור עבירה גדולה כזו. אך סוד הענין הוא, כי
כמה נפשות גדולות וקדושות אתעשקו בטיקלא, והם גוים, ואמנם ישראל היוצאים למלחמה היו צדיקים כולם,
כענין מי הָאִישׁ הָרָא מעבירות שבידו (סוטה מד.). ואם כאשר ראתי בשביה אשת יפת תואר, ואז חשקת בה, זה
יורה, כי ראי אותה האשה היא משורש ישראל, שלקחה ושבו אותה הקליפות, ולכן ולקחת לך לאשה. וזהו
מה שנאמר וְשִׁבְתָּ שָׁבִי, כי זה הוא שבי בידם מההוא טיקלא, ולכן ראוי לך ליקח אותה מהם. - [וכעין זה ביאר
גם בשער המצות בפרשתן].

^ג עיין בזהר הק' (ח"ב פ"ד): רבי אֶלְעָזָר הָיָה אֶזְרִיל בְּאֶרְחָא, וְהָיָה רַבִּי חֵיִיא עִמֵּיהּ. אָמַר רַבִּי חֵיִיא, כְּתִיב וְרָאִיתָ
בְּשִׁבְיָהּ אִשָּׁה יַפֶּת תֹּאֵר וגו', מַאי טַעְמָא, וְהָא כְּתִיב (ואתחזן ז, א) לֹא תִתְחַזֵּן בָּם. אָמַר לֵיהּ, בְּעוֹד דְּבִרְשִׁיתֵיהּ
קִיַּיְמִי וכו'.

^ד באור החיים הק' (כג, יא): אכן יסוד הדבר וסודו הוא, על פי דבריהם ז"ל שאמרו שבחטא אדם הראשון נשבו
כמה נשמות יקרות ביד סטרא אחרא, והם נשמות הגרים. וצא ולמד כמה וכמה גדולי עולם באים מהאומות,
ורות המואביה תוכיח, וכמה גדולי עולם, שמעיה ואבטליון (פנהרצין זא), ואונקלוס הגר, וכאלה רבות.
עוד אגלה לך סוד אחד, תִּמְצָא נשמה טהורה דבוקה בנשמה טמאה, ואין כח בטהורה להטות הטמאה
להטיב, והיא מונחת שם עד עת דרור. וצא ולמד כיוצא בזה מנשמת רבי חנינא בן תרדיון שהיתה דבוקה בשכם
בן חמור, כרמוז בתיבת רַחֲבִית יָדִים, כאמור בדברי המקובלים, ומצינו שהנפש הלזו לא עשתה מפעל טוב
בחמור, ויצתה כשדבק בדינה מצאה הנפש מינה ונדבקה בו, כאמרו (וישאל לר, א) וְתִדְבֹּק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה, ושומר
לך כלל זה.

יש נפש קדושה בין הקליפה, שבמקום שכונתה חטה לב השוכנת בתוכו להטיב, ויגרשו חלק הרע או
ימתקוהו, והם הגרים המתגיירים מן האומות מעצמן, כרות המואביה וכנעמה [העמונית], וכמו שראינו בעיינינו
גרים שמעצמם באים ומתגיירים.

והנה כבר כתבתי כמה פעמים, כי באמצעות מעשה המצוה יתלבש באדם אור השכינה ויגרש ממנו חלק
הרע, כאמרו (קהלת ח, ה) שוֹמֵר מִצְוָה לֹא יֵדַע דָּבָר רָע, ובפרט שלוחי מצוה. ועיין מה שפירשתי בפרשת שלח
לך, ששלוחי מצוה בעת שליחתם, אפילו מיצר הרע מצותם מצילתם, וכמו כן העוסק בעבירה, מתלבשת בו רוח
הטומאה וּמַעֲוָת דרכו.

ואחרי הודיע ה' אותנו את כל זאת, יאירו מאמרי קל עליון כשמש בצהרים במצוה זו, והיא לפי שהקדים
פי תצא לְמַלְחָמָה וגו', שיציאתו היא לדבר מצוה כמו שפירשנו למעלה, אמר עוד אם ראה בְּשִׁבְיָה פירוש בשעת
שביה, וכמו שכן דקדק רמב"ם בפרק ח' מהלכות מלכים (ה"ג), כי באותה שעה עודנו עוסק במצוה, אם יראה
אִשָּׁה יַפֶּת תֹּאֵר, פירוש אשת סמוך וכו', להעיר שבאמצעות היותו עוסק במצוה יגלה ה' את עיניו להכיר באשת

ער גיט צו פאַרשטיין אַז דאָס האָט אַזוי געברויכט צו זיין, [ווייל ס'איז דאָ] אַזעלעכע נשמות [קדושות] וואָס מ'האָט נישט געקענט אַנדערש אַרויסנעמען, די וואָס זענען נולד געוואָרן [בין האומות].

[ווייל] ס'איז געווען נשמות וואָס זענען געווען וואָס זענען אַריינגעפאלן [בהקליפות] ביים חטא אדם הראשון, די נשמת גרים, [אזוי ווי] ס'איז געווען רבי מאיר איז דאָך אויך געווען [מבני גרים]², רבי מאיר און שמעיה ואבטליון³, ס'איז געווען פֿמה קדושים וואָס זענען אַרויסגעקומען [מן הגרים], - און רות, וואָס ברויך מען נאָך מער ווי רות, אַמא של מלכות בית דוד⁴, - דאָס זענען נשמות וואָס זענען נשָׁבָה געוואָרן צווישן די אומות, [און] מ'האָט געדאַרפט די נשמות אַרויסנעמען [משם].

איז דאָ פאַרשידענע [דרכים לזה], אַסאך איז געווען דורכן גלות [לבין האומות, שעי"ז באו הרבה ונתגייירו מעצמן, וכמו שאמרו בגמרא] (פסחים פד:) לא גלו ישראל אלא בשביל שיתוספו להם גרים⁵. און אַסאך האָט געמוזט זיין אויף אַזא אופן [האמור בפרשה זו, ווייל] מ'האָט אַנדערש נישט געקענט [באותן נשמות].

ז

וכן מבואר בדברי האר"י הק' לענין שכס ודינה, שהיה טמון בו נשמה קדושה של רבי חנינא בן תרדיון, ולכן הוצרך להתגלגל מעשה שכס ודינה

ער ברענגט גאָר [באור החיים הק'], דער אר"י הקדוש זאָגט⁶ ביי חמור [אָבי שָׁכס] מיט בַּת יַעֲקֹב האָט אויך אַזוי געברויכט צו זיין, ס'איז אַרויסגעקומען רבי חנינא בן תרדיון איז דאָך אַרויסגעקומען פון דאָרטן, פון חמור⁷.

גוי שיש בה יפת תואר, שהיא נשמה הקדושה, הנקראת יפת תואר, כי זוהר נשמות הקדושות מופלא ועצום הוא, וזאת האשה קנתה בה חלק זה הטוב, ולזה קראה הכתוב אִשֶּׁת יִפְתָּ תָאָר, והכרתה היא שעל ידי שאתה רואה שאתה חושק בה, בזמן שאתה דבוק בשכינה, באמצעות היותך עסוק בשליחות מצוה כאמור, זה יעריך שלדבר טוב חשקת. ודקדק לומר [והשקף] בה, ולא אמר אותה, להעיר כי לא לאשה אתה חושק אלא למה שבה שהיא יפת תואר, שהיא חלק הטוב, הדומה לנפש הטהורה וכו'. ואמר וְלִקְחָתָּ לָךְ לְאִשָּׁה וכו', שהליקחה היא בנעלם, שהיא נפש הקדושה, שבאמצעות הענין יהיה לו בה לקיחה אחרת, שיזכה ביפת תואר, כי כשידבק איש ישראל באשה שבה חלק מהטוב, תיכף יקנה מקומו חלק הטוב בישראל ויזכה בו, כמו שזכתה דינה בת יעקב בנפש קדושה בפגוע בה שכס בן חמור.

והנה לפי שיש שתי בחינות בדביקות הקדושה בקליפה כמו שזכרנו למעלה, וזאת האשה אין ידוע אם חלק הדבוק בה הוא דבר היוצא בדביקה ראשונה כנוצר, ונשארה האשה חלוטה בחלק הרע ונתרונה מחלק הטוב, או אפשר שכולה נחלטת בחלק הטוב, כרות וכנעמה. לזה יצו ה' וְהִבָּאתָה אֵל תוֹךְ בֵּיתְךָ וגו', וירחיק ממנה חלק דביקות בחינת רע, ואז תדבק האשה אחר שלשים יום (רמב"ם מלכים ח, ה), אם נתגיירה, אשתו זו והרי היא כרות וכנעמה, והוא אומרו וְהִיָּתָה לָךְ לְאִשָּׁה אם יחפץ. ואם לא יחפץ וגו', זה לך האות כי חלק הטוב שהיה בה יצא על ידי מעשה הראשון, ונחלק הרע.

ולד שיש מקום שיאתארה האדם לאשה נכרית בדרך זנות, כי לא אמרנו שלא יאתארה לנכרית אלא אם יש בה נפש קדושה, דוקא בזמן שהוא עסוק בדבר מצוה, כמו שכתבנו, מה שאין כן אחרי כן, לזה צוה ה' וְגִלְתָּה אֶת רִאשָׁה וְעִשְׂתָּה אֶת צִפְרִיָּהּ וגו', וכל הדברים המנוולים את האשה, להסיר תאוה הטבעית, ואם נתגיירה ויחפץ בה, זה לך האות כי נתמתקה ונחלט ממנה חלק הרע, ולזה והיתה לו לאשה, ואם לא יחפץ בה, דקדק לומר "בה", להעיר כי החפץ הוא במה שבה, שהוא 'חלק הטוב' וכו'.

² כמבואר בגמרא גיטין (נו.).

³ כמבואר בגמרא שם (נו:). ועיין ברע"ב ותוספות יו"ט (אבות א, ט).

⁴ כמבואר בגמרא בבא בתרא (צא:): רות המואביה ראתה במלכות שלמה בן בנו של בן בנה, שנאמר [אצל שלמה] וַיֵּשֶׁם כֶּסֶף לְאֵם הַמֶּלֶךְ (מלכים א' ב, יט), ואמר רבי אלעזר לְאֵמָה שֶׁל מַלְכוּת.

⁵ ראה עוד בזה להלן באות יט-כ.

⁶ בשער הפסוקים (להרח"ו, פרשת וישלח): וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת יָדַיִם לְפָנֶיהֶם. שמעתי ממורי ז"ל כי ראשי תיבות רַחֲבַת הוּא רבי חנינא בן תרדיון. ונלע"ד חיים, שהכוונה היא על דבר מה שנתבאר אצלנו בענין לוט, ובענין

דער אר"י הקדוש זאָגט [אז] דאָס איז מרומז [אין דעם וואָס] ס'שטייט וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת יָדַיִם (וישלח לד, כא), "רַחֲבַת" איז ראשי תיבות ר"ב ח'נינא ב"ן ת'רדיון, ער איז פון דעם פון דאָרט אַרויסגעקומען, דעמאָלטס איז אַרויסגעקומען [נשמת] רבי חנינא. ס'איז דאָ אַזעלעכע נשמות וואָס מ'האָט אַנדערש נישט געקענט דאָס מציל זיין. [ועל זה נאמר] וְיָשְׁבִיתָ "שְׁבִי"י", [להוציא מהם את הנשמות ששבו הם מן הקדושה]. אַזוי ברענגט ער [באור החיים הק'].

ח

ובזה מפרש האור החיים הק' לשונות הפסוקים בפרשת יפת תאר, דהכל המכוון אל העלאת הנפש הקדושה שבה, ולכן הוצרך לעשות מקורם כל המעשים שצותה התורה לכבר שאכן כן הוא

טייטשט ער אויס די גאַנצע פרשה, איבערדעם הייסט עס יַפֶּת תֹּאֵר, דאָס לשון יַפֶּת תֹּאֵר מיינט מען דעם ניצוץ הקדוש, דאָס נָפֶשׁ וואָס ס'איז אין איר געווען, די נִשְׁמָה ווערט אָנגערופן יַפֶּת תֹּאֵר, מ'מיינט נישט דעם גוף, און אויף דעם האָט מען געמאַכט די אַלע פּראָבעס [כדי] מ'זאָל וויסן אַז ס'איז טאַקע 'דעס', און אויב ס'איז דאָך נישט עפעס חלילה עפעס געמישט דערניצן פון הרהורי עבירה. איבערדעם האָט מען דאָס אַלעס געברויכט צו טון, מ'האָט זי אַהיימגענומען, וּבִכְתָּה אֶת אָבִיהָ וְאִמָּהּ יָרַח יָמֶיהָ, און מ'האָט [זי] מְנוּל געווען, [כדי] מ'זאָל זיך שטעלן אויף די חֲזָקָה, נאָכאַמאָל איבערפראווען אַז ס'איז טאַקע דעס. אַזוי ברענגט ער דעם טעם, דער אור החיים הקדוש איז מאריך דערין.

ט

קושיא ג

אבל לאחר כל זה עדיין צריך ביאור, האיד יונת זה בלשון חכו"ל שאמרו לא דיברה תורה אלא "כנגד יצר הרע" (ג) אָבער קודם, דאָס ענין פֿאַר זיך איז אָמַת וְיָצִיב, ס'שטייט דאָך אַזוי אין אַלע פריערדיגע [ספרים], איז דאָך עפעס ס'איז דאָ אַן ענין [פנימי] דערניצן. אָבער דאָך, דער לשון חכמינו ז"ל איז נאָכנישט פאַרענטפערט, וואָס די גמרא, וואָס חכמינו ז"ל זאָגן לא דיברה תורה אלא "כנגד יצר הרע", שאם לא ישאנה בהיתר ישאנה באיסור.

ער ברענגט טאַקע [דברי חז"ל]^ט און פּרעגט דאָס אויף דעם, און ער ענטפערט 'דעם' תירוצ [הנזכר]. אָבער דאָס לשון חכמינו ז"ל איז דאָך ווייטער נישט

חטאו של אדם הראשון, כי כל הנשמות נתעשקו בסטרא אחרא ונתערבו טוב ברע, ואפשר כי נשמת ר' חנינא בן תרדיון היתה אז מעורבת בקליפות דשכס בן חמור החוי, ומכאן זה לקח את דינה בתו של יעקב. ולכן נהרג, כדי להתלבן וכו'. ועדיין בשער הגלגולים (הקדמה לו): וּבְלִיקוּטֵי תוֹרָה (למהר"י, שם): שְׂשָׁקם בְּנֵי חֲשָׁקָה נִפְשׁוּ בְּבִתְקָם (וישלח לד, ח). כבר נתבאר כי בחטא אדם הראשון נתערבו הניצוצין, וקצת ירדו בעמק הקליפות, לכן שכס שהיה בו ניצוץ אדם הראשון, חשק כל כך בדינה, לכן נהרג אחר תקונו, אחר שעשה ברית מילה. - וְהָאָרֶץ הִנֵּה היא רַחֲבַת יָדַיִם. דע כי רבי חנינא בן תרדיון לגלול ניצוץ הטוב של שכס בן חמור וכו', וזהו ענין דינה נידה עד שלא טהרה, עד שבא עליה חמור החוי שאז נטהרה ותהי טומאתה עליו, כנזכר בזוהר שהיא טְהֵרָה אז, לכן נידה אותיות דינה, לכן רַחֲבַת ראשי תיבות רבי חנינא בן תרדיון.

" כן נמצא בלשון הזוהר הק' (וישלח דף קעא: קעב) ובלשון האר"י הק' ואור החיים הק' המובא לעיל, שכינו הענין על חמור, אביו של שכס. ובודאי יש דברים בגו, אף שלפי פשוטו הכוונה לכאורה על שכס בנו שיצא מן חמור.

^ט כמבואר בדברי הארז"ל דלעיל (בהערה ט).

^ט כדהובא לשון האור החיים הק' בקושייתו, לעיל בהערה ג.

פֿאַרענטפּערט, חכמינו ז"ל זאָגן 'דאָך' לא דיברה תורה אלא "כנגד יצר הרע", איז דאָך עס נישט וועגן 'דער' בחינה.

קושיא ד

גם צריך ביאור, דאס היה הכרח במעשה שכם ודינה עבור נשמה קדושה שהיה טמון בו, אם כן למה נתרנו שמעון ולוי על זה באומרים הכוונה יעשה את אחותנו, וגם הרגו כל אנשי עיר שכם

(ד) דערנאָך ברויך מען דאָך נאָך צו פאַרשטיין, ממה נפשך, אז דאָס האָט אַזוי געברויכט צו זיין ביי חֲמור (אַבי שָׁכָם), ווייל ס'איז אַרויסגעקומען רבי חנינא בן תרדיון, מ'האָט געדאַרפט אַרויסנעמען אַ נַפֿש קדושה פון דאָרט, האָט געמוזט געשען די מעשה, [אם כן] וואָס דען זענען זיי אַזוי ברוגז געווען [שמעון ולוי, ואמרו] הַכוֹזֶנֶה יַעֲשֶׂה אֶת אַחֹתֹנוּ (וישלח לה, לא), און מ'האָט אַרויסגע'הרג'עט גאַנץ שָׁכָם. [והלא] לכאורה איז דאָך דאָס געווען [מוכרח], לכאורה איז עס געווען אַ גרויס תועלת דערין, און ס'האָט גאָר אַזוי געברויכט צו זיין.

יא

קושיא ה

גם צריך ביאור לפי זה, למה שייך כל ענין יפת תאר רק כשוראה אותה בשביה, בשעת מלחמה

(ה) און דערנאָך, פאַרוואָס איז דאָס גיווענדט אין די מלחמה, די זעלבע האָט דאָך געקאָנט געשען אָן אַ מלחמה אויכעט. אז זי איז פון 'די', אז פון דאָרטן האָט זי געהאַט אין זיך אַ נַשְׁמָה קדושה אַז מ'האָט עפעס געדאַרפט אַרויסצונעמען פון דאָרטן, דאָס האָט דאָך געקאָנט זיין אָן אַ מלחמה אויכעט. אַזוי ווי ס'איז געווען מיט רות המואביה, איז געווען אָן אַ מלחמה. און די אַלע נפשות וואָס ער ברענגט, שמעיה ואבטליון, און רבי מאיר, געפינט מען נישט ס'האָט געזאָלט זיין במלחמה, און דורך אַ יפת תאר. [נאָר] ס'איז עפעס 'אַזוי' געגאַנגען, דורך בחינות שונות, וויאָזוי דאָס גרות איז געוואָרן, [כי] הרבה דרכים למקום, [און] פאַרוואָס פונקט דאָ אַט דאָרף מען דורך מלחמה.

יב

קושיא ו - מתוך הדרוש

(ו) [ולעומת זה אמרו בגמרא (קדושין כב). שלא ילחצנה במלחמה, ופירש"י שאסורה לו בשעת מלחמה, והותרה רק לאחר שיעשה כל המעשים ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים. וקשה לכל המעשים במה שהתירה התורה יפת תאר, למה לא התירה התורה מיד בשעת מלחמה. דלפי טעם הפשוט דלא דברה תורה אלא "כנגד יצר הרע", בודאי קשה דאם יצטרך להמתין ל' יום אם כן האידך נתפיים יצרו בכך. וגם לפי טעם המקובלים משום שיש שם ניצוצי הקדושה, צריך עכ"פ טעם דאם כן למה לא התירה התורה מיד, בכדי להוציא מיד את הנפש דקדושה מבין האומות].

(הקושיא בדברי רבינו באות נט)

יג

קושיא ז - מתוך הדרוש

(ז) [יש לדרק בלשון הפסוק, דאומרו וְשִׁבְתָּ שְׁבִי' הוּא לכאורה מיותר, שהרי כבר נאמר וְנִתְּנָה ה' אֱלֹהֶיךָ בְיָדךָ].

(התירוץ בדברי רבינו, באות פט)

יד

קושיא ח

ובן צריך ביאור, דאם יש צורך בלקיחתה לצורך הנפש דקדושה שבה, או כנגד היצר הרע, א"כ למה אמרו חכמי"ל דהנושא יפת תאר נענש דסופו להוליד ממנה בן סורר ומורה

ח) דערנאך [איז שווער] דעס וואָס די גמרא זאָגט² [וועגן] די סמיכות הפרשיות [של יפת תאר, והאחת שנראה, ובן סורר ומורה, להורות כי] אז מ'וועט נעמען אַ יפת תאר וועט אַרויסקומען אַ בן סורר ומורה.

לכאורה אז דאָס ברויך אזוי צו זיין, אפילו על פי פּשטות לויט ווי חכמינו ז"ל האָבן עס גע'דרש'נט [דיברה תורה כנגד יצר הרע], יהיה איך שיהיה, אָבער אַ היתר איז דאָך עס, די תורה הקדושה האָט עס מ'תיר געווען, [וואס כן] פאַרוואָס קומט אים אַזאָ ביטערן עונש, אַ בן סורר ומורה, אז ער זאָל אים אַליין ברענגען צום בית דין מ'זאָל אים לאָזן ה'רג'נען.

איבערהויפט נאָך ווי דער הסבר וואָס דער אור החיים הקדוש איז עס מסביר, אז דאָס האָט אזוי געברויכט צו זיין, [כי באמת] זיי זענען געווען צדיקים, און פאַרדעם איז דאָס געשען ווייל ס'האָט אזוי געברויכט [זיין מ'זאָל] פון דאָרט אַרויסצונעמען [נפש דקדושה]. דער וַחֲשַׁקְתָּ בָּהּ שטאַמט נישט חלילה פון קיין תאוות, נאָר פון אַ בחינת הנפש, ער האָט געדאַרפט דאָרט אַרויסצונעמען אַ ניצוץ הקדוש וואָס ס'איז שייך לְשׁוֹרֵשׁ נִשְׁמָתוֹ. נו פאַרוואָס קומט אים דערפאַר אַ בן סורר ומורה, מה חטאו ומה פֿשְׁעוֹ אַז ס'קומט אים דערפאַר אַ בן סורר ומורה. לכאורה ברויך מען עס טון. דאָס אַליינס ברויך מען דאָך אויך פאַרשטיין.

טו

הקדמה לקושיא ט - יג

בגמרא: בזמן שמרד אַבְשָׁלוֹם, ביקש דוד לעבוד ע"ו, אמר לו חושי הארכי מלך שכמותך יעבוד ע"ו, א"ל מלך שכמותי ירגנו בנו. א"ל מאי טעמא קנסיבת יפת תאר, א"ל יפת תאר רחמנא שרייה. א"ל לא דרשת כמובין, דע"י יפת תאר נולד בן סורר ומורה

די גמרא זאָגט^{3א} [על מה שנאמר בזמן שמרד אַבְשָׁלוֹם נגד אביו דוד המלך, שאמר הכתוב] דָּוִד בָּא עַד הָרָאשׁ, ביקש דוד לעבוד עבודה זרה, אמר לו חושי האַרְכִּי מלך שכמותך

² בגמרא סנהדרין (קז). המובא להלן: דסמיך ליה כי יהיה לאיש בן סורר ומורה, כל הנושא יפת תואר יש לו בן סורר ומורה.

וכן הוא בתנחומא (סימן א): כי תצא למלחמה, שנו רבותינו מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה וכו'. מה כתוב בתורה, כי תהיין לאיש שתי נשים וגו' וכו', מה כתוב אחריו, כי יהיה לאיש בן סורר ומורה, כל מאן דנסיב יפת תאר נפיק מנייהו בן סורר ומורה, שכן כתב בדוד על שחמד מעכה בת תלמי מלך גשור בצאתו למלחמה, יצא ממנו אבשלום שבקש להרגו וכו' ועל ידו נהרגו מישראל כמה רבבות ועשה מחלוקת בישראל ונהרג שמי בן גרא ושבע בן בכרי ואחיתופל, ולמפיבשת ולאיש בשת הרג, והשליט ציבא על כל בית שאול. וכן כתב בירש"י (כא, יא): לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, שאם אין הקב"ה מתירה ישאנה באיסור. אבל אם נשאה, סופו להיות שונאה, שנאמר אחריו כי תהיין לאיש וגו', וסופו להוליד ממנה בן סורר ומורה, לכך נסמכו פרשיות הללו.

^{3א} בגמרא סנהדרין (קז): אמר רב יהודה אמר רב, ביקש דוד לעבוד עבודה זרה, שנאמר (שמואל ב' טו, לב) ויהי דוד דוד בֶּא עַד הָרָאשׁ אֲשֶׁר יִשְׁתַּחֲוֶה שֶׁם לְאֱלֹהִים. ואין ראש אלא עבודה זרה, שנאמר (דניאל ב', לב) הוא צִלְמָא רִאשָׁה דִּי דְּהַב טָב. וְהָיָה לְקִרְאָתוֹ חוּשִׁי הָאֲרָכִי קִרְעוּ כְּתָנָתוֹ וְאָדָמָה עַל רִאשׁוֹ (שמואל שם), אמר לו לדוד, יאמרו מלך שכמותך יעבוד עבודה זרה. אמר לו, מלך שכמותי יתרגנו בנו פירש"י: חסיד שכמותי הרגו בנו, והוא מתרעמן על מדותיו של הקב"ה, ונמצא שם שמים מתחלל בפרהסיא, מוטב יעבוד עבודה זרה [ואחלל את השם אני לבדי], ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא [שלא יחללו אותו כל העם]. אמר [ליה חושי הארכי לדוד, הקב"ה לא עביד דינא בלא דינא, שמעמיד בן להרגו, דאִתָּן] מאי טעמא קנסיבת יפת תואר [דאמו של אבשלום מעכה בת תלמי מלך גשור (שמואל ב' ג, א),

יעבוד עבודה זרה, אמר ליה מלך שכמותי יִהְיֶה בְּנוֹ (ויתרעמו על מדותיו של הקב"ה, מוטב יעבוד עבודה זרה, ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא, שיאמרו שנענש על שעבד עבודה זרה), אמר ליה (חושֵי הָאָרְכִי הם יבינו שאין זה בחנם, כי יש טענה עליך) מאי טעמא נסבת יפת תאר. אמר, האט דוד המלך געענטפערט יפת תאר התורה התירתה. אמר לו היה לך לדרוש סמוכין, סמוכים מ'זאל דרש'נען, אז דורך די יפת תאר קומט ארויס אַ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה. אזוי זאגט דאָךְ די גמרא דאָרטן ביי (די מעשה פון) אַבְשָׁלוֹם'ן.

טז

קושיא ט

היעלה על הרעת, והאיך שייך לומר שדוד המלך שהוא מקור הקדושה יבקש לעבוד ע"ז ח"ו לכאורה די גאנצע גמרא איז דאָךְ ווייטער, איז דאָךְ הַפְּלֵא וְהַפְּלֵא. (ט) קודם, וואו קומט עפעס חלילה, הַיַּעֲלֶה עַל הַדַּעַת, [אז] דוד המלך דער מקור הַקְדוּשָׁה האָט געוואָלט חלילה דינען עבודה זרה?

יז

קושיא י - יג

גם צריך להבין כל המענות והשקלא וטריא שבין דוד המלך וחושֵי הארכי, בענין ע"ז, והריגה, ויפת תואר, ובן סורר ומורה (י) און וואָס זאָגט ער עפעס מלך "שכמותך" יעבוד עבודה זרה, איז משמע (כאילו) אַן 'אַנדערער' מעג יאָ? (יא) און וואָס איז דער תירוץ מלך שכמותי יִהְיֶה בְּנוֹ. איז דאָס דען אַ תירוץ אויף עבודה זרה? (יב) און וואָס האָט ער אים געפרעגט מאי טעמא נסבת יפת תואר, אין דעם איז דען געווען אַ תשובה, היצט איז שוין פֿאַרענטפערט דער יִהְיֶה בְּנוֹ? (יג) און דעם לא דרשת סמוכין (צריך גם כן ביאור, להבין תשובתו בזה). דער גאַנצער ענין, די גאַנצע גמרא איז דאָךְ אַ הַפְּלֵא וְהַפְּלֵא, דער גאַנצער המשך.

יח

ישוב הקושיות

הקדמה לישוב קושיא ג, וקושיא ח

אף שהיה צורך לתקונים בענין יפת תואר, מ"מ היה זה תלוי לפי מצב חטאי הדור נאָר דאָס ענין דערפון, וואָס איך קלער אפשר אין דעם ענין. איך מיינ אפשר, דעם וואָס מ'איז טאַקע (הוצרך לעשות כן), אָמַת הדבר ביי אַ יפת תאר [אז] ס'האָט אַזוי געברויכט צו זיין, נאָר אָבער אף על פי כן (היה זה תלוי בחטאים).

יט

וכעין שמצינו בענין הגלות שמבואר בגמרא שהוא בשביל שיתוספו עליהם גרים, והקשה האור החיים הק' דאם כן מה היה עם אלו הגרים אם לא היו חוטאין ולא היו גולין (וכעין ווי) די גמרא זאָגט^{כב} לא גלו ישראל אלא בשביל שיתוספו עליהם גרים, דורך דעם גלות בארבע כנפות הארץ קומט דאָךְ צי (כמה) גרים^{כג}.

ותפסה דוד במלחמה, דאין לומר בעבירה באה לו דהא כתיב (מלכים א' טו, ה) רַק בְּכָר בְּאוֹרְיָה הַחַתָּין. אמר ליה, יפת תאר רחמנא שרייה. אמר ליה, לא דרשת סמוכין, דסמך ליה כי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה, כל הנושא יפת תואר, יש לו בן סורר ומורה.
^{כב} כדלעיל באות ו.
^{כג}

אויף דאָס טאַקע פּרעגט דער אור החיים הקדוש אויף אַן אַנדער פּלאַץ^כ, פּרעגט ער די קשיא, וואָס העט געווען [אם לאַ היו חוטאין ולא היו גולין]. ווייל דאָס גלות איז דאָך נאָר געווען דורך אַ חטא, מִפְּנֵי חֲטֵאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאֶרֶצְנוּ, קומט אויס ווען מ'זינדיגט נישט העט נישט געווען קיין גלות, .. [ואם כן] וויאָזוי, וואָס העט גיווען געווען מיט די גרים. דער תכלית איז דאָך פונעם גלות בשביל שיתוספו עליהם גרים, [ולעומת זה] זעט דאָך אויס דאָך אַז ווען מ'זינדיגט נישט העט מען שוין גאָרנישט געדאַרפט אַרויסנעמען די גרים, וואָס איז דאָס גיווענדט אין דעם.

כ

ומתרחץ האור החיים הק', דאָס לאַ היו חוטאין וגולין, היה כח הקדושה חזק כל כך לשאוב את כל הגרים וניצוצי הקדושה אל מקומם של ישראל, מתוך כל המקומות שבחוץ לארץ

זאָגט דער אור החיים הקדוש, איז ער מסביר אַזוי:

ווען ס'העט נישט געווען קיין חטאים בישראל, העט דער כח הקדושה געווען זייער שטאַרק, העט נישט געווען קיין התנגדות, העט מען גיווען 'צוגעצויגן' די אַלע גרים מסוף העולם ועד סופו, מיטן כח הקדושה, [וממילא] האָט נישט אויסגעפּעלט דאָס גלות.

נאָר ווייל ס'איז געוואָרן חטאים, איז שוין נישט דער כח הקדושה אַזוי שטאַרק, און די סטרא אחרא איז שטאַרקער, האָט מען שוין נישט קיין כח, האָט מען שוין נישט קיין כח דאָס אַרויסצונעמען [פון דערווייטענס], איבערדעם האָט געמוזט געשען דאָס גלות.

כא

וכמו"כ בענין יפת תואר, אם היה כח הקדושה בשלימות, לא היה צריכין לזה, כי היו מעלין הנפשות דקדושה גם בלא זה

איבערדעם קאָן זיין, דאָס איז די זעלבע זאך.

טאַקע אַמַת, ס'איז געווען קדושי עֲלִיּוֹנִים [אותן שיצאו למלחמה. און] ס'האָט אַזוי געברויכט צו זיין [כדי להוציא משם נפשות דקדושה].

אַבער ווען דער כח הקדושה העט געווען שטאַרק ביים כלל ישראל, - די זעלבע ווי ביים גלות, - ס'העט נישט געווען גיווען קיין חטאים, האָט מען דאָך געקאָנט

^כ ולדעת חכמי האמת, מה שאמרו בגמרא כדי שיתוספו עליהם גרים, הכוונה גם על הנשמות הנטמעות, כמו שכתב האר"י ז"ל שגם אלו נקראים גרים. וגם נשמות הגרים [משש], המה מהנשמות שנדרו מישראל ונטמעין בהם, כנודע. והכל אחד הוא. [לשון רבינו ביואל משה מאמר ב, סימן קי].

^{כב} באור החיים הק' פרשת בהר (כה, ט): עד שְׁנַת הַיּוֹבֵל, הוא גבול הגאולה כידוע, יַעֲבֹד עִמָּךְ, ומודיע ה' כי סוף סוף יצא מעמו, דכתיב (שם, מא) וַיֵּצֵא מֵעִמָּךְ הוּא וְכִנּוֹ, פירוש הניצוצים המתבררים באמצעות היותם עמו. והוא סוד הגלות, שאם לא כן למה לא יִסְרָם ה' בשבט מוסר שם בארצם ובנחלתם, אלא אחד מהטעמים הוא כדי שיבררו הניצוצות של הקדושה מבין הארצות, כי כל מקום ומקום שימצאון שם ישראל באמצעות היסורין והתורה והמצוות והניצוצות מתבררים מעצמם, והוא סוד אומרו (קהלת ח, ט) עַתָּה אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בְּאָדָם לְרָע לוֹ.

ואם תאמר, אם כן אם לא היו ישראל חוטאים וגולים מי היה מברר המתבררים עתה בתפוצת ישראל. דע כי לא היו ישראל חוטאים, היה להם כח לברר ניצוצות הקדושות במקום שהם, מכל המקומות אשר באו שם, מה שאין כן אחר חטאם דחלש כחם, ולואי שתשיג ידם במקום עצמו אשר שם הניצוצות.

[ועיין עוד באור החיים הק' פרשת בא (יא, ה) וז"ל: עוד יש לך לדעת, כי כל מקור ישאף למינו וישאבנו, וזה הוא סוד בחינת ביוורי ניצוצי הקדושה באמצעות נשמות ישראל ועסק תורתם, והצדיקים העצומים קדמונינו יכירו בהביטם באדם רשע לברר ממנו כח החיוני שהוא בחינת הטוב, באמצעות הראיה הדקה אשר יביטו בעין החכמה להוציא חלק הטוב ההוא, כי כשיתכוין למול ענף הקדושה, תעשה בו נפש הצדיק כמעשה אבן השואבת לברור הנקראת קאלמיט"ע בלע"ז (מאגענע), שתוציאנו ממקום שנקבע שם בראיה. וה' עשה דמיונות (פ"י דיוגמאות) בעולם, להאמין אדם בתורת חכם].

'צוציען' [פון דערווייטענס] און אַרויסנעמען, [ווייל דעמאָלטס] האָט מען אין זיך [דעם כח], מ'איז דאָך דער מושל, איז דאָך דער כח המושל פון די [צד] קדושה, און די סטרא אחרא דער כח פונעם ס"מ איז נכנע^{כה}.

[און] אז דער כח פון ס"מ איז נכנע, האָט מען דאָס געקענט אַרויסנעמען זיצנדיג אויפן פלאץ, מיטן כח הקדושה, האָט נישט אויסגעפעלט די אַלע זאכן, מ'האָט נישט געדאַרפט צו נעמען קיין יפת תאר אויך נישט, דאָס אַלעס האָט געקאָנט געשען [גם מרחוק].

כב

ביאור דברי המדרש בפרשת וישלח

(עד אחר אות כט)

במדרש: אמר הקב"ה ליעקב, אתה קראת לעצמך קל, למחר יוצאת בתך ומתענה

איז דעם דער פֿשט אין מדרש.

[וואָס] דער מדרש זאָגט^{כז} [על סמיכות הפסוק] וַיִּקְרָא לוֹ קַל אֶלְקֵי יִשְׂרָאֵל, וַתֵּצֵא דִינָה בַת לֵאָה (וישלח לג, כ. לד, א), זאָגט דער מדרש [אויף] די סמיכות, ס'שטייט וַיִּקְרָא לוֹ קַל, יעקב אבינו האָט זיך אַליין גערופן קל, האָט הקדוש ברוך הוא [געזאָגט] אתה קראת עצמך קל, למחר יוצאת בתך ומתענה.

כג

קושיא יד

וצריך ביאור להבין קישור הדברים מזה לזה

[ולכאורה עדיין צריך ביאור] וואָס פאַר אַ סמיכות האָט דאָס, ווייל ער האָט זיך גערופן קל, [לכן בתו התענה].

כד

ישוב קושיא ד

בחקדמה לישוב קושיא יד

מענת שמעון ולוי היה שכחו של יעקב אבינו גדול כל כך, עד שהיה יכול להמשיך נשמת ר"ח בן תרדיון, גם בלא מעשה שכם נאָר דעם קען זיין [לפי האמור, ווייל] לעולם איז דאָך אַזוי, זיי [שמעון ולוי] זענען טאַקע [צוליב] דאָס ברוגז געווען, הכְּזוּנָה יַעֲשֶׂה אֶת אַחֲוָתָנוּ (וישלח לד, לא), [וכן נאמר (שם, ז) וַיִּתְּעֲבוּ הָאֲנָשִׁים וַיַּחֲרֹוּ לָהֶם מָאֵד כִּי נִבְלָה עֲשֶׂה בְּיִשְׂרָאֵל] לְשֹׁכֵב אֶת בַּת יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה (שם, ז), [כי הם טענו כי] דער כח פון יעקב אבינו איז געווען אַזוי שטאַרק^{כז}, אַז ס'האָט דאָס נישט אויסגעפעלט, יעקב אבינו האָט אַזוי אויך געקאָנט אפשר אַרויסנעמען רבי חנינא בן תרדיון פון אים [משכם].

כה

אלא שלמעשה היה שם איזה פגם המעכב

[נגאָר] ס'איז אָבער אויך געווען עפעס אַ פֿגם, ווייל מ'האָט געזען [איזה פגם המעכב זאת] [כדלהלן אות כז].

^{כה} ועיין להלן באות ס-סא, והוצאת הנפש דקדושה תלוי במה שיהיה לנו כח המושל נגדה.

^{כז} בבראשית רבה (עט, ח): וַיִּצָּב שָׁם מִן־בֶּחַ וַיִּקְרָא לוֹ קַל (לג, כ), רב הונא בשם ריש לקיש אמר, אפילו חזן הכנסת אינו נוטל שררה לעצמו, ואתה היית נוטל שררה לעצמך, מחר בתוך יוצאה ומתענה, הלא הוא דכתיב וַתֵּצֵא דִינָה בַת לֵאָה.

^{כז} ועיין ברש"י וישלח (לד, כה) בפסוק וַיָּבֹאוּ עַל הָעִיר בֶּטָח: ומדרש אגדה, בטוחים היו על כחו של אותו זקן.

כו

והוא או על שם העתיד, מחמת פגם דורות אחרונים, שהרי ראינו שר"ח בן תרדיון היה בדורות שלאחר זה צי אפשר איז עס על שם העתיד^{כב}. [והראיה] דאָס איז דאָך הערשט דערנאָך [אין] שפעטערע דורות אַרײַנגעקומען [נשמת ר"ח בן תרדיון], און ווייל מ'האָט געזען [ברוך הקודש ווי] די שפעטערע דורות איז געוואָרן שוואַכער, ס'איז געווען חטאים בישראל, ממילא האָט מען געמוזט עס מיט 'אַזאַ כח' אַרײַסנעמען. [והחטאים של דורות עתידים] דאָס אַליין איז שוין געווען [א פגם].

כז

או שהיה איזה פגם דק גם בדורם, ע"י התגברות כח השטן נאָר אפשר טאָקע איז געווען עפעס אַ פגם [דק, גם בדורם]. דער שטן האָט [אויף] אַזויפיל אַרײַנגעברענגט אַ כח אַז ס'איז אויף אַזאַ אופן געגאַנגען, ס'איז געווען דער כח הטומאה [אויף] אַזויפיל האָט ער 'דאָך' מתגבר געווען.

כח

ועכ"פּ היה זה מחמת בחינת החמא, ולכן חרה אפם של שמעון ולוי על זה [על כל פנים] דאָס איז געוועזן [וועגן] דער חטא. איבערדעם זענען זיי אַזוי ברוגז געווען אויף די אנשי שכם. [ווייל] ס'העט גאָר גיווען געקאָנט גיין אויף אַן אַנדערן אופן.

כט

ישוב קנישא יד

וזהו ביאור המדרש: אתה קראת לעצמך קל, שזה מורה על התגברות כח הקדושה בשלימות. למחר יוצאת בתך ומתענה, ומשם רואין שעדיין אין כח הקדושה בשלימות הגמור, כי אז לא היה צורך למעשה שכם ודינה דעס זאָגט דער מדרש. הקדוש ברוך הוא האָט געזאָגט אתה קראת לעצמך קל. וואָס מיינט בחינת קל? עפעס אַ הויכע עבודה איז דאָך דאָס געוועזן^{כט} [המורה על התגברות כח הקדושה בתכלית]. דאָס קאָן זיין, למחר יוצאת בתך ומתענה, וועסטו הערשט דערזען אַז מ'האָט נישט דעם גאַנצן כח [הקדושה, וויבאלד] אַז מ'מוז אַזעלעכע זאָכן .. דערינען, ס'מוז דורכגיין אויף אַזאַ מין אופן.

ל

ישוב קנישא ג

באומרם לא דיברה תורה אלא "כנגד יצר הרע", אין הכוונה על היצר הפרטי של ענין זה, אל יען כח היצר הוא בכלליות שהוא כח הס"מ הוא חזק, ואין התגברות כח הקדושה בשלימות, ויש הכרח להוצאת נפש הקדושה באופן זה, על כן התירה תורה יפת תואר דאָס איז דער פֿשט קען זיין, טאָקע די זעלבע [בחינה, הוא ענין אומרם] לא דיברה תורה אלא "כנגד יצר הרע".

לא

וואָרן ווען ס'העט נישט געווען [דער יצר הרע אַזוי שטאַרק], דער יצר הרע איז דער ס"מ, און ווען נישט דער כח היצר הרע, דער כח פונעם ס"מ וואָס ס'איז שולט אויף

^{כב} וכדרך שמצינו ברש"י לך (יד, יד), ויחי (מח, ח), עיי"ש.

^{כט} עיין מה שכתב ברמב"ן וישלח (לג, ג) בענין זה, על דרך האמת.

די וועלט, האָט מען 'די' פעולה אויך נישט געברויכט, טאַקע [אפילו] צו 'דעם' צוועק, צו דעם צוועק אַרויסצונעמען די קדושה, שוואַב צו זיין פון זיי דעם כח הקדושה, האָט עס אויך נישט גיווען געברויכט צו גיין אויף אַזאַן אופן. [נאָר] דאָס איז אויך נאָר 'ווייל' דער יצר הרע.

לב

מ'מיינט נישט דער יצר הרע פון 'דער' עבירה, פון 'דער' תאוה, מ'מיינט נישט דאָ דעם. וועגן דעם האָט די תורה הקדושה דאָס נישט גיווען מתיר געווען. נאָר וואָס דען, מ'מיינט, ווייל דער כח היצר הרע [בכלליות], דער כח פון ס"מ, איז שטאַרק אויף דער וועלט. איבערדעם מוז עס גיין אויף אַזאַן אופן.

לג

הקדמה לשוב קושיא ג (באופן שני)

בניאור הלשון: שאם לא ישאנה בהיתר ישאנה באיסור

ס'קען זיין נאָך אַ בחינה [בישוב קושיא ג, ולבאר בזה גם המשך הגמרא] שאם לא ישאנה בהיתר ישאנה באיסור.

לד

ההיתר של יפת תואר הוא רק במלחמת הרשות, ולא במלחמת ז' אומות

ווייל לעולם [ההיתר ליקח יפת תואר] דעס איז דאָך נאָר במלחמת הרשות הכתוב מדבר, אָבער ביי די ז' אומות גייט דאָך עס נישט [אָן], האָט מען נישט מתיר געווען. לויט רוב דיעות, ביי די ז' אומות האָט מען נישט מתיר געווען קיין יפת תואר.

לה

ולפי זה הקשו התוספות האך לקח יהושע את רחב שהיא מו' אומות

פלאַגט זיך תוספות^{לא} וויאזוי האָט יהושע גענומען רחב'ן.

די גמרא זאָגט אין מגילה^{לב} [אז] רחב האָט זיך מגייר געווען, און ס'זעט אויס אַז רחב איז געווען פון די ז' אומות. - ס'איז דאָ דיעות^{לג} אַז נישט אויך, אָבער ס'זעט

ל כמבואר ברש"י ריש פרשתן [ומקורו בספרין]: כי 'תצא' למלחמה. במלחמת הרשות הכתוב מדבר, שבמלחמת 'ארץ ישראל' אין לומר וְשִׁבְתָּ שָׁבִי, שהרי כבר נאמר בשבעה אומות (דברים כ, טו) לא תִּתְּחִי כָּל נֶשְׁמָה: וְשִׁבְתָּ שָׁבִי. לרבות כנענים שבתוכם, ואע"פ שהן מו' אומות: (עין עוד בהערה לא).

^{לא} דאיתא בגמרא סוטה (לה:): דתניא, וְשִׁבְתָּ שָׁבִי, לרבות כנענים 'שבחוצה לארץ', שאם חוזרין בתשובה מקבלין אותן. ופירש רש"י: דקרא בחוץ לארץ כתיב, כי 'תצא' למלחמה מארץ לחוצה לארץ. והכי תניא בספרי כי תצא למלחמה, במלחמת הרשות הכתוב מדבר. דכי תצא משמע כשתעלה על דעתך לצאת, וְשִׁבְתָּ שָׁבִי לרבות כנענים שבתוכם, בא הכתוב להיתר כנענים שבחוצה לארץ ולקיים מהם יפת תואר, שלא יהיו בכלל לא תִּתְּחִי כָּל נֶשְׁמָה, דהאי וְשִׁבְתָּ קרא ויתירא הוא:

ועל זה כתבו התוספות (ד"ה לרבות): תימה היאך קבלוה לרחב, שהרי היא היתה מכנענים שבתוכה, כדאיתא בספרי בפרשת בהעלותך (פיסקא עח) ומה אם מי שהיתה מעם שנאמר בו לא תִּתְּחִי כָּל נֶשְׁמָה, על שקירבה עצמה כך קירבה המקום. וְאָרְחָב קאי. ואמרינן נמי במסכת מגילה (יד:): שנתגיירה ונסבה יהושע, והכא משמע דכנענים שבתוכה לדברי הכל אין מקבלין אותן. ושמא על פי הדיבור היה.

ואין לומר שקודם שהתחילו המלחמה היו מקבלין, שהרי כתיבת התורה על גבי האבנים היה קודם שהתחילו במלחמה, ואפילו הכי לא היו מקבלין אלא היושבים חוץ לגבול ישראל, כמו שפירש רש"י. ומיהו מצינו למימר דאם היו חוזרין או בתשובה בשעה שכתבו את התורה, אפילו כנענים שבתוכה היו מקבלין וכו', והכי משמע נמי לשון הספרי בפרשת שופטים ושופטים (פיסקא רב) וכו', ולא נאמר לא תִּתְּחִי כָּל נֶשְׁמָה אלא לאחר שהתחיל יהושע במלחמה וכו'.

אויס אַזוי [בפשטות, שהיתה מז' אומות]. און תוספות^{לד} לערנט אויך אַז זי איז פון די ז' אומות געווען. - און יהושע האָט זי גענומען.

לו

ותירצו התוספות דחתם שאני שהיה על פי הדיבור

זאָגט תוספות, אַז דאָרט איז געווען על פי הדיבור, על פי הדיבור [היה]. [ווייל] ביי די ז' אומות איז דאָך נישט מותר קיין יפת תאַר, און ער האָט גענומען רָחב'ן. - פון רָחב'ן איז דאָך אַרויסגעקומען אַ גרויסע גִזַע שטייט דאָך לָהּ. - אַלעס איז געווען על פי הדיבור, ער [יהושע] האָט געזען אַז דאָס ברויך אַזוי צו זיין. זעט אויס, מ'זעט דאָך וויאָזוי ס'איז אין איר געלעגן אַ גרויס טייל פון די קדוּשָה, [שהרי הרבה נביאים וכהנים יצאו ממנה].

לז

והרי שלפעמים הותר על פי הדיבור גם באופן שהוא "באיסור"

זעט מען דאָך דעמאָלטס [אז] ס'איז גאָרנישט געווען קיין [היתר], מ'האָט דאָך פאַרן כלל נישט מתיר געווען, [ורק בהוראת שעה הותר ליהושע על פי הדיבור].

לח

והביאור בזה כמו שכתב הרמב"ם, דעל פי "נביא" מותר לעבור על דברי כשהוא רק "להוראת שעה"

איי וויאָזוי ער האָט געמעגט על פי הדיבור נעמען [והלא אין מורין על פי נבואה דתורה לא בשמים היא].

נאָר [ביין] אַ נביא שטייט דאָך לָהּ [ווען ס'איז] הוראת שעה, [מותר לעבור על התורה על פי הנביא]. אויף הוראת שעה מעג דאָך, קאָן דאָך אַ נביא [הייסן עובר זיין אויף דברי תורה].

^{לב} בגמרא מגילה (יד:) אמר רב נחמן, חולדה [הנביאה] מבני של יהושע היתה, כתיב הכא (מלכים ב, כב, יד) כֵּן חָרַס, וכתיב התם (שופטים ב, ט) בְּתַמְנֵת חָרַס. איתביה רב עינא סבא לרב נחמן, שמונה נביאים והם כהנים יצאו מרחב הזונה, ואלו הן: נְרִיָה, בְּרוּךְ, וּשְׁרִיָה, מַחֲסִיָה, יִרְמְיָה, חֶלְקִיָה, חֲנַמְאֵל, וְשִׁלּוֹם. רבי יהודה אומר אף חולדה הנביאה מבני בניה של רחב הזונה היתה, כתיב הכא (מלכים שם) כֵּן תִּקְוָה, וכתיב התם (יהושע ב, יח) אֶת תִּקְוַת חוּט הַשָּׁנִי, אמר ליה עינא סבא ואמרי לה פתאי אוכמא, מיני ומינך תסתיים שמעתא, דאיגירא, ונסבה יהושע. [רע"ע בהערה לה].

^{לז} בתוספות מגילה (שם): דאיגירא ונסבה יהושע. קשיא היאך נסבה, הא אמרינן פרק הערל (יבמות עו. ובתוס' שם) דאפילו בגירותן לית להו חתנות [פי' דאסורין בלאו דלא תחתן אף לאחר שנתגירו. גליון]. וצריך לומר שלא היתה משבעה עממין אלא משאר עממין, ובאת לגור שם. ויש מפרשים שרצו לומר שלא הוזהרו על לאו דלא תחתן עד לאחר שנכנסו לארץ [אבל לעולם היתה מז' עממין], וזה אינו, דאמרינן במדרש (תנחומא נצבים, ב) דנתינים באו להתתיר בימי משה כמו בימי יהושע, ואף על פי כן לא הותרו לבא בקהל, אלא היו חוטבי עצים ושואבי מים, אלמא דקודם שעברו את הירדן ונכנסו לארץ הוזהרו עליהם:

ועיין עוד בטורי אבן [מגילה שם] מה שהאריך בזה. ובמדבר קדמות (להחיד"א, אות ר' ערך רחב).

^{לד} היינו התוספות דמסכת סוטה (דלעיל בהערה לא, משא"כ לתוספות דמגילה).

^{לה} בגמרא מגילה (יד:) המובא לעיל (בהערה לב).

וברות רבה (נ, א): אמר רבי סימון, לא יתן דברי הימים אלא לדרש. הדא הוא דכתיב (דברי הימים א, ד, כא-כג) וכו', וּמִשְׁפָּחוֹת בֵּית עֲבֹדַת הַבֶּן, זו רָחב הזונה שהטמינה את המרגלים בפשתי העץ, שנאמר (יהושע ב, ו) וַתִּטְמְנֵם בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ וכו'. וְאֶנְשֵׁי כִזְבָּא וכו' אֲשֶׁר בָּעֲלוּ לְמוֹאָב, שבאת ועילת במעשיה הטובים לפני אביה שבשמים. וְיֹשְׁבֵי לָחֶם, שראתה ונדבקה בישראל שקבלו את התורה שנקראת לָחֶם, שנאמר (משלי ט, ה) לָכוּ לָחֶמוּ בְּלִחְמִי. וְהַדְּבָרִים עֲתִיקִים, הדברים הללו נאמרו מעתיקי של עולם. וְתֹאמַר לָהֶם הִקְדָּרָה לָכוּ [פן יפגעו בכם הרדפים, וינחבכם שָׁמָּה שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד שׁוּב הָרָדְפִים] (יהושע שם, טז). ויש אומרים, ששרתה שכניה עליה עד שלא יכנסו ישראל ליריחו, שאלולא כן, מנין היתה יודעת שהם חוזרים לשלשת ימים וכו'. עשרה כהנים ונביאים עמדו מרחב הזונה, אלו הן: יִרְמְיָה, חֶלְקִיָה, שְׁרִיָה, מַעֲשִׂיָה, חֲנַמְאֵל, שְׁלּוֹם, נְרִיָה, בְּרוּךְ, יִחְזַקְאֵל, בּוּזִי.

אָזוי זאָגט דאָך דער רמב"ם¹¹ אַז דאָס האָט נאָר געקענט אַ נביא, אָזוי ווי אליהו בהר הכרמל.

און יהושע איז דאָך געווען אַ נביא אַמֶּת. איז עס געווען על פי הדיבור, האָט ער געמוזט נעמען רָחֶבֶץ.

לט

וכן כתב האור החיים הקדוש לענין מה שנשא יעקב אבינו שתי אחיות

די זעלבע זאָגט ער דאָך אין אור החיים הקדוש¹² [אויף דעם] וואָס יעקב אבינו האָט גענומען שְׁתֵּי אַחִיּוֹת, [אז דאָס איז] אויך פאַרדעם, כאָטשיג ער האָט געהאַלטן כל התורה כולה, [אָבער] אָזוי ווי [דורך] אַ נביא [איז] הותר הוראת שעה, [מכו כן לקח יעקב שתי אחיות] ווייל ער האָט געזען [בנבואה] אַז דאָס מוז אָזוי זיין, אַז פון זיי [רחל ולאה] וועט אַרויסקומען דער כָּלֵל יִשְׂרָאֵל.

¹¹ בגמרא סנהדרין (ז.) ויבמות (ז. א.).

¹² ברמב"ם (יטורי התורה ט, א.) אַז כל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנְכִי מֵצֵא אֶתְכֶם אִתּוֹ תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת לֹא שִׁנּוּי וְלֹא גִרְעוּ וְלֹא תוֹסֶפֶת, שְׁנֵאמַר (ראה יג, א.) אַתְּ כָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנְכִי מֵצֵא אֶתְכֶם אִתּוֹ תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת לֹא תִּסַּף עָלָיו וְלֹא תִּגְרַע מִמֶּנּוּ, וְנֵאמַר (נצבים כט, כח) וְהִנְגַּלְתָּ לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְכו'. הָא לַמֵּדָה שְׁאִין נְבִיאֵי רִשְׁאֵי לַחֲדָשׁ דְּבַר מַעֲתָה וְכו'. אַם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה (דברים יח, יח) נְבִיאֵי אֲקִים לָהֶם מִקָּרֵב אֲחֵיהֶם כְּמוֹךָ, לֹא לַעֲשׂוֹת דֵּת הוּא בֹא, אֲלֵא לַצּוּת עַל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה וְלַהּזְהִיר הֵעָם שֶׁלֹא יַעֲבֹרוּ עָלֶיהָ וְכו'. וְכֵן אַם צוּנוּ בְּדִבְרֵי הַרְשׁוּת, כְּגוֹן לִכּוֹ לְמָקוֹם פְּלוּנִי, אִם אֵל תִּלְכּוּ וְכו'. וְהַעֲבֹר עַל דְּבָרֵינוּ חַיִּיב מִיָּתֵה בִּידֵי שָׁמַיִם. וְכֵן אַם יֵאמֵר לָנוּ הַנְּבִיא שְׁנוּדַע לָנוּ שֶׁהוּא נְבִיא, לַעֲבֹר עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הָאֱמֻרֹת בַּתּוֹרָה, אִם עַל מִצְוֹת הַרְבֵּה, בֵּין קְלוֹת בֵּין חֲמֻרוֹת, לִפִּי שְׁעָה, מִצְוָה לְשִׁמוּעַ לוֹ. וְכֵן לְמַדְנוּ (סנהדרין ז.) מִחֲכָמִים רַאשׁוֹנִים מִפִּי הַשְׁמוּעָה, כָּלֵל אִם יֵאמֵר לָךְ הַנְּבִיא עֲבֹר עַל דְּבָרֵי תוֹרָה, כֹּאֲלִיהוּ בְּהַר הַכְּרֵמֶל, שְׁמַע לוֹ, חוּץ מִעֲבֻדַּת כּוֹכָבִים, וְהוּא שִׁיחֵה הַדְּבַר לִפִּי שְׁעָה, כְּגוֹן אֲלִיהוּ בְּהַר הַכְּרֵמֶל שֶׁהָקִירִב עוֹלָה בַּחוּץ וִירוּשָׁלַיִם נִבְחַרְתָּ לָכֵן, וְהַמְקִירִב בַּחוּץ חַיִּיב כֵּרֶת, וּמִפְּנֵי שֶׁהוּא נְבִיא מִצְוָה לְשִׁמוּעַ לוֹ, וְגַם בּוֹזֵה נֶאֱמַר (דברים שם, טו) אֲלֹו תִּשְׁמָעוּן. וְרַאֲלֹו שְׁאֲלֹו אֶת אֲלִיהוּ וְאִמְרוּ לוֹ הֵיאֵךְ נִעְקֹר מִה שֶׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה (ראה יב, יג) פֶּן תַּעֲלֶה עֲלֵינוּ בְּכָל מָקוֹם, הִיָּה אוֹמֵר לֹא נֶאֱמַר אֲלֵא הַמְקִירִב בַּחוּץ 'לַעֲלוֹם' חַיִּיב כֵּרֶת, כְּמוֹ שְׁעוֹה מִשָּׁה, אֲבָל אִנִּי אֲקִירִב 'הַיּוֹם' בַּחוּץ דְּבַר ה', כִּדִּי לַהֲכַחֵשׁ נְבִיאֵי הַבַּעַל. וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֹּאת אִם צוּוּ כָּל הַנְּבִיאִים לַעֲבֹר לִפִּי שְׁעָה, מִצְוָה לְשִׁמוּעַ לָהֶם. וְאִם אִמְרוּ שֶׁהַדְּבַר נִעְקֹר 'לַעֲלוֹם', מִיָּתֵה בַּחֲנֻן, שֶׁהַתּוֹרָה אִמְרָה לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם.

¹³ באור החיים הק' (ויחי מט, ג.): וְקוֹדֵם לִבֵּא לְבִיאֹור הַכְּתוּבִים יֵשׁ לָנוּ לַחֲקוֹר חֲקִירָה אַחַת, וְהִיא אִיךְ עֲשֵׂה יַעֲקֹב הִיפָּךְ מִה שֶׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה (תצא כא, טו) לֹא יִכְלֹ לְכַבֵּר אֶת פֶּן הָאֱהוּבָה עַל פֶּנִּי בֶן הַשְּׁנוּאָה הַכֹּבֵד, וְהוּא בֶּן יוֹסֵף בֶּן רַחֵל הָאֱהוּבָה אֲצִלּוֹ, עַל פֶּנִּי רַאֲוִיב בֶּן לֹאֵה הַשְּׁנוּאָה.

וְקוֹדֵם צָרִיךְ לַתֵּת לֵב אִם הָאֲבוֹת הִיָּה עָלֵיהֶם חַיִּיב קִיּוֹם כָּל הַתּוֹרָה, כִּי הֵלֵא מִצֵּינוּ שִׁיעֲקֵב נִשָּׂא ב' אַחִיּוֹת, וְאִבְרָהָם לֹא מָלַע עַד שֶׁהִיָּה זָקֵן, וְכֵן כְּמָה פִּרְטִים. וּמַעֲתָה מִה מָקוֹם לְקוּשִׁיא זֶה שֶׁבֶּר בֶּן הָאֱהוּבָה, תַּהִיָּה זֶה כְּעֹרֶלָה שֶׁל אֲבִרָהָם קוֹדֵם שְׁנִצְטוּהוּ, וְכִנְשִׁיָּה ב' אַחִיּוֹת לִיעֲקֹב.

וְרַאֲיִתִּי לְרַמְבַּ"ן (תולדות כו, ה) שֶׁנֶּתַן טַעַם לִיעֲקֹב שֶׁנִּשָּׂא ב' אַחִיּוֹת, כִּי לֹא הִיָּה בֶּאֱרֵץ עַד כֵּאֵן. וְאִין דְּבָרֵינוּ חֲזִיקִים בְּסִמְכוּתָהּ, כִּי מִי גִדֵּלָה לוֹ סוּד זֶה שֶׁלֹא הִיָּה שׁוֹמֵר תּוֹרָה אֲלֵא בֶּאֱרֵץ, אַחֵר שְׁאִין הַפֶּרֶשׁ בֵּין הָאֱרֵץ לַחוּץ לֶאֱרֵץ בִּאֻתָּן פִּרְטֵי הַמִּצְוֹת שֶׁלֹא שְׁמֵרוֹם הָאֲבוֹת.

וְהַנִּכּוֹן בְּעִינֵי הוּא כִּי הָאֲבוֹת קִבְּלוּ הַתּוֹרָה מִשָּׁם, שֶׁקֵּבֶל מִנַּח, שֶׁקֵּבֶל מִחֲנוֹךְ, שֶׁקֵּבֶל מֵאֵדֶם הָרֶאשׁוֹן, אִשֵּׁר לְמַדָּה מִפִּי הַגְּבוּרָה, דְּכָתִיב (אִיִּב כח, כו) אִז רָאָה גוֹי וַיֹּאמֶר לֹאֲדָם, וּשְׁבִאֲמִצְעוּתָה צִוְּהוּ לַעֲבֹר גֵּן עֵדֶן, וְכִמוּ שִׁפִּירִשְׁתִּי (אור החיים בראשית ב, טו) בְּפִסְקוֹ לַעֲבֹדָה וּלְשִׁמְרָה. אִךְ לֹא נִצְטוּהוּ אֲלֵא עַל ז' מִצְוֹת, שֶׁאִם יַעֲבֹר עָלֵיהֶם יִהְיֶה, אֲבָל שֶׁאֵר הַתּוֹרָה קִרְוֵב לִשְׁכַר אִם יַעֲשֶׂה, וְרוּחוֹ מִן הַהִפְסַד אִם לֹא יִקִּים, וְכִדְרֵךְ שִׁישׁ לָנוּ גַם אַחֵר נִתְּנָה הַתּוֹרָה שִׁישׁ מִצְוֹת שֶׁאִם יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאֵדֶם יִטּוֹל שְׁכַר, וְאִם לֹא אִין לוֹ עוֹנֶשׁ עָלֵיהֶם, כְּמוֹ כֵּן הִיָּה מִיּוֹם בְּרָא אֱלֹקִים אֲדָם בְּכָל הַתּוֹרָה, חוּץ מִז' מִצְוֹת. וְהָאֲבוֹת לְצַד חֲבִיבוּתָם בָּה' וְחִשְׁקָם בִּאוּשֵׁר עֲלִיּוֹן קִיּוּמוֹ הַכֵּל, כֹּאֲמוּרוֹ (תולדות שם ה) עֲקֵב אֲשֶׁר שְׁמַע גוֹי, וְאִמְרוּ ז"ל (יומא כח:) קִיּוֹם אֲבִרָהָם אֲבִינוּ אֲפִילוֹ עִירּוֹב תְּבַשְׁלִין, וְאִתּ בְּנוֹי הַקִּים תַּחְתּוֹי לְהוֹרִיחַ תּוֹעֵלַת הַמִּצְוֹת וְעַסֵּק הַתּוֹרָה. אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁהִיָּה רֹאִים תּוֹעֵלַת דְּבַר הַהַצְלָחָה לָהֶם, כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר יַעֲקֹב כְּשֶׁהִרְגִישׁ בְּהַצְלָחָתוֹ כְּנִשְׁוֹאֵי ב' הָאֲחִיּוֹת, הָעֵלִים עֵינַי מִרִּיחוֹ הַנִּמְשָׁךְ מִקִּיּוֹם הַמִּצְוָה הִיָּה, כִּיּוֹן שְׁאִין לוֹ עוֹנֶשׁ אִם לֹא יִקִּימֶנָה, כֵּל עוֹד שֶׁלֹא נִתְּנָה תּוֹרָה, וְמָה גַם אִם נֶאֱמַר שֶׁהִיָּה עוֹשִׂים עַל פִּי הַדִּיבּוּר, כִּי הָאֲבוֹת נְבִיאִים הִיּוּ, וְהִיָּה אִמְרָה לָהֶם לַעֲשׂוֹת כֵּן.

7

ועל דרך זה היה ביהושע, שהיה נביא אמת, ולקח את רחב על פי הנבואה להוראת שעה, אף שעל פי התורה היה בזה "איסור"

אויף דער בחינה זאָגט תוספות^ל אויף יהושע מיט רָחֲבִ'ן, [דההיתר הוא] ווייל ס'איז געווען על פי הדיבור. [און כאַטש] וויאזוי דעס האָט גאַרנישט קיין היתר, [ווייל] פון די ז' אומות האָט מען דאָס נישט מתיר געוועזן [קיין יפת תואר, אמנם] ס'איז נאָר געווען להוראת שעה, אז מ'האט מתיר געווען אַן איסור.

ND

וזהו שאמרו שאם לא ישאנה "בהיתר" ישאנה "באיסור", כי אם התורה לא היתה מתירה יפת תואר להדיא, היה מן הצורך להתירה לעת הצורך על ידי נביא בהוראת שעה, והיה זה נקרא "באיסור"

דאָס קאָן זיין מיין איך, דאָס איז טאַקע דער פֿשט.
לא דיברה תורה אלא "כנגד יצר הרע", מוז דאָך עס זיין אויף אַזאַ אופן, [ועל דרך
המבואר לעיל באופן ראשון בשישוב קושיא ג]. והראיה, ווייל ממילא שאם לא ישאנה
"בהיתר" וועט זיין ישאנה "באיסור", וועט עס זיין על פי הדיבור, וואָרן זיי זענען
געווען נביאים געוועזן, [שהרי] בימי הנביאים איז דאָך דאָס געוועזן, די מלחמה
געווען, [ואם לא היתה התורה מתירה יפת תואר] העט גיווען געמוזט אַרויסקומען אַ היתר
על פי הדיבור אויף הוראת שעה, די זעלבע [ווי ביי יהושע], און דאָס איז נאָך מיט אַ
שווערערער בחינה, אַז מ'דאַרף מתיר זיין דעם וואָס ס'איז [אסור, און] אין די תורה
הקדושה איז גאָר נישטאָ קיין היתר, ברויך מען נאָך אַ גרעסערן פֿח הַקְדוּשָׁה אַז
ס'זאָל זיין אַלעס בקדושה וטהרה, ווי דעם וואָס ס'איז על כל פנים מותר על פי
התורה, [ולכן] איז עס גרינגער, איז דער כח היצר אפשר אויך שוואַכער.
דאס קאן זיין טאקע דער פֿשט.

מב

ישוב קושיא ג (כאופן שני)

וזהו גם כן מה שאמרו לֹא דִּיבְרָה תוֹרָה אֵלָּא "בְּנֵי יִצְחָק הָרַע", כִּי בָאָם הָיָה עַל פִּי הַתּוֹרָה "בְּאִסּוּר", וְהַיִּתֵּר הָיָה רַק ע"י נְבִיא בְּחֻרָאֵת שְׁעָה, הִיָּה הַתְּנֻבּוֹת הָיְצָר הָרַע יוֹתֵר גָּדוֹל בּוֹה, וְהָיָה הַנִּסְיָן יוֹתֵר קָשָׁה שִׁיחָה בְּכוּנָה מִתּוֹרָה בְּקִדּוּשָׁה וְטַהֲרָה, כִּי הַכֹּלל הוּא שֶׁעַל הָאִסּוּר מִתְּנַבֵּר הָיְצָר יוֹתֵר מֵעַל הַיִּתֵּר, וְלֹכֵן עָשְׂתָה הַתּוֹרָה מִזֶּה "הַיִּתֵּר", כִּי שׂוֹכֵלֵךְ נִכְסֵי יוֹתֵר לַעֲמֹד נֶגֶד הָיְצָר הָרַע בּוֹה

דאָס קאָן אויך זיין פֿשט [במה שאמר] לא דיברה תורה אלא "כנגד יצר הרע",
וואָרן שאם לא ישאנה בהיתר וועט זיין ישאנה "באיסור", וועט עס מוזן זיין דורך אַ
נביא.

‘יעדע’ מלחמה [של רשות הוא רק על פי נביא], **אין יוצאין** ‘למלחמת הרשות’ אלא על פי נביא [ואורים ותומים] זאגט דאך די גמרא^{לט}, איז דאך דאס אלעס בימי הנביאים, [דער]

ודבר זה דומה למה שכתב רמב"ם (יסודי התורה ג, כ) כי 'נביא' שאמר לעבור על איסור מאיסורי התורה 'לפי שעה', שומעין לו, כאלוהו בהרמל וכו'. גם יאמן יעקב שעשה מעשה על פי נבואתו שיכול לישא ב' אחיות לפי שעה, לא שיעקר איסור ב' אחיות. ומה גם בזמן שלא היה להם עונש על הדבר אלא הקרבת התועלת אם יקיימנה. כנזכר. גם יהודה על ידי מלאך הורשה לקחת תמר (נכלתו) כאומרם ז"ל (בראשית רבה פח, ח) 'למה שנבטלה ממנה מההצלה שיהיה להם ודעות'.

ולפי זה נאמר כי 'עַקֵּב נִרְאָה בְּעֵינָיו הַלְעִנִּישׁ רֵאוּכָן עַל אֲשֶׁר חָלַל יִצְחָק, וְנִטַּל מִמֶּנּוּ הַבְּכוֹרָה, אוֹ שֶׁכֵּן נֶאֱמַר לֹלוּ בְּנִבְוָאָה, וְכֹמוֹ שֶׁכֵּן אָמַר הַכְּתוּב בְּרִבְרֵי הַיָּמִים (א' ה', א) רֵאוּכָן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל כִּי הוּא הַבְּכוֹר וּבְחָלְלוֹ יִצְחָק עָבִיו נִתְּנָה בְּכֹרֶתוֹ לְבִנֵּי יוֹסֵף.

ההרשות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד.

במלחמת הרשות' הכתוב מדבר, העט מען עס גיווען געמוזט מתיר זיין דורך א נביא מיט הוראת שעה, ממילא אַז מ'איז מתיר [את האסור], ס'איז 'דאָך' אַ זאָך וואָס די תורה הקדושה האָט גע'אַסר'ט, ליגט דערויף אַ שווערערן כח, מער התגברות היצר, דער כח הטומאה דערויף איז שטאַרקער, האָט מען אַ גרעסערן נסיון אַז ס'זאָל זיין בקדושה וטהרה [באופן] ס'זאָל נישט שאָדטן. אַז מ'טוט אַן איסור אפילו ס'איז על פי נביא און להוראת שעה, איז דאָך [עס] 'דאָך' בעצם אַן איסור, קען עס שאָדטן. דאָס איז דער פֿשט לא דיברה תורה אלא "כנגד יצר הרע", פאַרדעם האָט די תורה הקדושה דאָס מתיר געוועזן, [כדי שלא יהיה התגברות היצר בזה כל כך, בזמן שהוא היתר ולא איסור].

מג

מילא די ז' אומות האָט מען נישט געקענט מתיר זיין, [ווייל] מ'האָט דאָך געזאָגט [רק מערי העמים האלה אשר ה' אלקיך נתן לך נחלה] לא תחיה כל נשמה (דברים כ, טז), און ס'האָט זיך נאָר אפשר איין מאָל געטראָפֿן, ביי יהושע'ן [שהוצרכו להתיר מו' אומות על פי נביא בהוראת שעה]. אָבער אין די אנדערע אומות איז עס דאָ מערערע מאָל האָט מען געזען [די תורה], איז נישט קיין ראיא [מיהושע].

און [באם ישאר באיסור] אפשר וועט נישט יעדער האָבן אַזא כח [כיהושע], ער זאָל זיך מתגבר זיין ס'זאָל זיין בקדושה וטהרה כאָטש ס'איז אַן איסור און מ'וועט עס מוזן מתיר זיין על פי הנביא.

איבערדעם ראָתה חקמתו יתברך [אז] מ'זאָל מאַכן דערפון אַ היתר, איז דאָ ווייניגער התגברות היצר.

מד

[ווייל] דער כָּלל איז: ביי אַן איסור איז זיך מער מתגבר דער יצר הרע, ווי אויף אַ היתר.

[און] אַזוי זאָגט דאָך תוספות^ב, [אז] מהאי טעמא איז דאָך גדול המצנה ועושה [יותר ממי שאינו מצנה ועושה], אויכעט ווייל ס'איז דאָ [אויף דעם] מער התגברות היצר. דאָס איז דאָך דער טעם פון [גדול] מצנה ועושה, שטייט דאָך אויך אַזוי אין תוספות, ווייל ס'איז דאָ מער התגברות היצר הרע דערויף.

מה

דאָס איז דער פֿשט קאָן זיין, איבערדעם זאָגט ער לא דיברה תורה אלא "כנגד יצר הרע", שאם לא ישאנה בהיתר ישאנה "באיסור", וועט מען עס מוזן מתיר זיין

ובגמרא שם (טז): מנהני מילי וכו', כי הא דאמר רב אחא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד וכו', נכנסו חכמי ישראל אצלו אמרו לו אדונינו המלך עמך ישראל צריכין לפרנסה וכו', אמר להם לכו פשוטו ידיכם בגדוד, מיד יועצין באחיתופל ונמליכין בסנהדרין ושואלין באורים ותומים וכו'.

^ב בתוספות עבודה זרה (ג). גדול המצווה ועושה. פירוש, מפני שהוא דואג תמיד לבטל 'יצרו', ולקיים 'מצוות' בוראו. - ו'ע' בתוספות קידושין (לא): גדול המצווה ועושה. נראה דהיינו טעמא דמי שמצווה ועושה עדיף, לפי שדואג ומצטער יותר פן יעבור, ממי שאין מצווה שיש לו פת בסלו, שאם ירצה יניח: וז"ל התורת חיים (בבא קמא פז): גדול המצווה ועושה וכו'. לפי שהיצר הרע מתגרה טפי במצווה, כדי להכשילו, לכך שכרו יותר גדול.

בְּאִסּוּר לְהוֹרֹאת שְׁעָה, אֲזוּי ווי ביי רָחֵבִין. איבערדעם האָט מען דאָס ליבער געמאַכט מיט אַ הֵיתֵר, אויף אַזאַ בחינה.

מו
הקדמה ליישוב קושיא ה
(עד אחר אות נז)

היוצא לנו מזה איז דאָך דאָס אַלעס געווען [כדי להוציא מהם נפשות דקדושה]. איבערדעם קען זיין [אמר הכתוב] **כִּי תֵצֵא לְמַלְחָמָה עַל אִיבֶיךָ**, ס'איז אויך תלוי אין די מלחמה (עיינ קושיא ה).

מז
קושיא טו - בענין שתי פרידות טובות

מבואר בגמרא שנשא משה קל וחומר בעצמו ללחום עם מואב, אמר לו הקב"ה אל תצר את עמון ומואב, כי שתי פרידות טובות יש לי להוציא מהם, רות המואביה ונעמה העמונית

קען זיין, [בשנקדים וואָס] ס'פלעגט מיר אייביג קשה צו זיין, איך האָב נישט פאַרשטאַנען קיינמאַל.

[דעס וואָס] די גמרא זאָגט^א פאַרוואָס מיט מואָב האָט מען נישט געהייסן מלחמה האַלטן. און משה האָט געמאַכט קל וחומר בעצמו, מה־דאָך 'מִדִּינִים' שלא באו אלא לעזור את מואב, האָט די תורה געזאָגט (מטות לא, ב) נָקָם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל [מֵאֵת הַמִּדְיָנִים], 'מואבים' עצמם לא כל שכן. האָט הקדוש ברוך הוא געזאָגט לא כשעלתה על דעתך [עלתה על דעתי], שתי פרידות טובות [יש לי] להוציא מהן.

זאָגט דאָך די גמרא, האָט מען איבערגעלאָזט צוויי אומות, עמון ומואב, האָט מען איבערגעלאָזט איבער איין נפש, [מואב וועגן רות], און עמון וועגן נַעֲמָה הַעֲמֹנִית [אמו של רַחֲבֵעַם בן שְׁלֹמֹה, איבערדעם] האָט מען די גאַנצע אומה איבערגעלאָזט.

מח
ומעולם היה קשה לי, למה היה צריך להשאיר את הכל האומה, עבור גזע אחד

איז מיר אייביג שווער געווען, מ'האָט געמוזט איבערלאָזן די גאַנצע אומה וועגן איין השתלשלות, וועגן איין נפש? מ'האָט נישט געקאָנט דעס איינע [גזע] איבערלאָזן?

מט
והלא מצינו במלחמת סנחריב ומלחמת אגג, שהשאירו רק נפשות אחדות, עבור הצורך שהיה להם בעתיד, לצאת מהם נבוכדנצר והמן

[והלא] אסאך מאָל איז דאָך אַזוי געווען.

ס'שטייט גאָר^ב אויף נְבוּכַדְנֶצַּר, [אז] ער איז געבליבן פונעם חיל [סנחריב], פון גאַנצן חיל איז פון זיי נישט געבליבן [נאָר] עפעס דריי [פיר] מענטשן, און ער [נבוכדנצר] איז געווען איינער [פון זיי. ווייל] ער איז איבערגעבליבן אויפן חורבן בית המקדש.

^א בגמרא בבא קמא (לח.): וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי אֶל תֵּצֵר אֶת מוֹאָב וְאֶל תִּתְּנֶה בָּם מִלְחָמָה (דברים ב, ט). וכי מה עלה על דעתו של משה לעשות מלחמה שלא ברשות, אלא נשא משה קל וחומר בעצמו, אמר ומה מדינים שלא באו אלא לעזור את מואב אמרה תורה (פנחס כה, יז) צִוּוּ אֶת הַמִּדְיָנִים וְהִכִּיתֶם אוֹתָם, מואבים עצמן לא כל שכן. אמר לו הקב"ה לא כשעלתה על דעתך עלתה על דעתי, שתי פרידות טובות יש לי להוציא מהן, רות המואביה ונעמה העמונית.

^ב בגמרא סנהדרין (צה.): אמר רב יהודה אמר רב, בא עליהם סנחריב הרשע בארבעים וחמשה אלף איש בני

[וכן מצינו בימי שמואל], מ'הָאָט אויסגע'הָרְג'עט די גאַנצע [אומה] עמֶלֶק, ביי שאול המלך, איז געבליבן איין אגג. און אגג'ן הָאָט מען אויך גע'הָרְג'עט [דערנאך דורך שמואל], איז [פון אים] געבליבן איין הֶמָן. ווייל ער הָאָט געברויכט צו זיין שפעטער אויף לנסות את ישראל, פֶּאָר אַ גזירה, און פון דעם איז אַרויסגעקומען דער גאַנצער פֶּוּרִים.

ג

ואם כן גם בעמון ומואב היו יכולין להשאיר רק נפש או גזע אחד שהיה צריך לצאת מהם רות המואביה ונעמה העמונית. ולא ראיתי על זה ביאור מספיק

[ואם כן כמו היה אפשר בעמון ומואב להשאיר רק ענף אחד].

כביכול איז אַ כל יכול, אפילו מ'וואָלט לוחם געווען מיט עמון ומואב, הָאָט מען נאָך געקאָנט איבערלאָזן נאָכדעם [די גזע פון רות און נעמה].

די מלחמה [שרצה משה ללחום במואב] איז דאָך אויך געגאַנגען מיט נביאים, דאָס איז געווען דעמאָלטס געווען בימי משה רבינו, הָאָט מען דאָך געקאָנט איבערלאָזן די איינע גִּזְע. הרבה דרכים למקום אַז ס'זאָל עפעס בלייבן, 'דער' זאָל בלייבן. איז מיר אייביג קשה געווען [דערויף, און] כ'האָב נישט געזען דערויף קיין שום ביאור.

נא

ישוב קושיא מו (באופן ראשון) - לדרבינו

ותירצתי על זה, והוא יען שכל ענין השתלשלות מלכות בית דוד, היה צריך להיות בהסדר ובסוד מפני השמן שלא יקמרה, וכמו שמצינו בהלכה דמואבי ולא מואבית שהיה סוד בדבר עד שבאו להגדיל את דוד המלך. ולכן לא רצה הקב"ה לאבר כל האומה ולהשאיר רק אותה ענף, כי אז היה מתגלה הסוד

איך הָאָב גערעכנט [מכבר, אַז] אפשר פֶּאָרדעם [השאירו כל האומה], ווייל [השתלשלות מלכות בית דוד] דאָס הָאָט דאָך געמוזט זיין זייער בְּסוּד. [שהרי] איבערדעם איז דאָך די הלכה [פון] עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית איז דאָך הערשט נתגלה געוואָרן דעמאָלטס [בימי שמואל ודוד], בשעת מעשה [כשהוצרכו לבחור בדוד].

מלכים יושבים בקרונות של זהב וכו' ובשמיים אלף גבורים לבושי שריון קליפה ובשמים אלף אחוזי חרב רצים לפניו, והשאר פרשים וכו'. במתניתא תנא אורך מחנהו ארבע מאות פרסי וכו'. וכמה נשתייר מהם, רב אמר עשרה וכו', ושמואל אמר תשעה וכו', רבי יהושע בן לוי אמר ארבעה עשר וכו', רבי יוחנן אמר חמשה, סנהריב ושני בניו, נבוכדנצר ונבזראדן. נבזראדן גמרא, נבוכדנצר דכתיב (דניאל ג, כה) וְרוּחַ דְּרִבְעָאָה דְּמִי לְבָר אֱלֹהִין, ואי לאו דחזויה [למלאך ה' שהכה חיל סנהריב] מנא הוה ידע, סנהריב ושני בניו, דכתיב וַיְהִי הוּא מְשַׁתְּתָהּ בֵּית נִסְרָף אֱלֹהִי וְאֶדְרִמְלָף וְשִׁרְאָצֵר כְּנִי הִכְהוּ בְּחֶרֶב.

ובתנא דבי אליהו (סוף פרק ז): וכמה היתה מחנהו של סנהריב, כך אמרו חכמים, מחנהו מאתים וששים רבוא וחמשת אלפים חסר חד וכו', וכולן מתו בלילה אחת ובשעה אחת וברגע אחת, ולא נשתיירו מהן אלא חמשה בני אדם, סנהריב ושני בניו, ונבוכדנצר ונבזראדן, ומתוך אלו החמשה נהרג סנהריב אחר כך שנאמר וְאֶדְרִמְלָף וְשִׁרְאָצֵר כְּנִי הִכְהוּ בְּחֶרֶב, ועליו הוא אומר (תהלים לו, י) יָעוֹד מִעַתָּה וְאֵין רָשָׁע וְהִתְבּוֹנֵנֶת עַל מְקוֹמוֹ וְאֵינֶנּוּ גוֹר. לכן ישמור אדם דברים בלבו שלא יעשה שותפות דברים עם העכו"ם, ולא יכרות עמו ברית וכו'.

ובפסיקתא רבתי (לו, ב): בא והסתכל בחנניה מישאל ועזריה, שבשעה שהטילים נבוכדנצר לתוך הכבשן האש, היו מהלכים בה כאדם שהוא מהלך בחמה ביום הצינה, והיא עריבה עליו. שנאמר (דניאל ג, כה) עֲנֵה וְאָמַר הָאֵל אֲנִי חַי גְּבִרִין אֲרַבְּעָה שְׂרָיִן מִהֲלָכִין בְּגוֹ נוֹרָא וְחָבֵל לֹא אִיתִי בְּהוֹן, וְרוּחַ דְּרִבְעָאָה דְּמִי לְבָר אֱלֹהִין, קדמא לא נאמר אלא די רביעא, זה גבריאל וכו'. כיון שראה נבוכדנצר את גבריאל הפירו ואמר זה שראיתי במלחמתו של סנהריב בשעה ששרפו, ר' אליעזר הגדול אומר בשעה שראה נבוכדנצר את גבריאל נודעו על איבריו ואמר זהו מלאך שראיתי במלחמתו של סנהריב שנדמה כזרוביאי קטנה של אש ושרף את כל מחנהו.

אָזוי איז דאָך געווען, [ווי] די גמרא זאָגט^מ ער האָט דאָך דערויף חולק געווען זייער שטאַרק, דאָג [האָדמי]. און ס'איז דאָך הערשט דעמאָלטס נתגלה געוואָרן מבית דינו של שמואל [דמואבי ולא מואבית, אָבער] ביז דעמאָלטס האָט מען די הלכה נישט געוואוסט, ווייל ס'האָט געמוזט זיין זייער פֿסוד.

נב

איבערדעם מוז דאָס גיין אויף אַזאַן אופן [ווייל] דורכן קטרוג וואָס דער שטן ווילאָל זיך מתגבר זיין ער זאָל נישט צולאָזן, האָט עס געמוזט זיין אָזוי פֿסוד.

נג

איבערדעם ווען מ'העט גיווען מלחמה געהאָט [מיט עמון ומואב, והיו משאירין רק אותו ענף של רות ושל נעמה], העט ווען די סטרא אחרא זיך געווען פֿאַרלייגט דוקא אויף 'דעם'. זיי האָבן דאָך אויך 'אַ שפיר' וואו ס'איז דאָ עפעס קדושה, וועלן זיי [זיך] פֿאַרלייגן דערויף, די כוחות פונעם ס"מ העטן פרובירט [שלא נוכל להוציאם משם]. דער בורא כל עולמים האָט [עם כל זה] געקאָנט טון נסים מ'זאָל מציל זיין, [אָבער] על כל פנים העט מען שוין אינאָכט גענומען, העט דער שטן גיווען געוועזן [מקטרג], ער העט גיווען גשפירט [והיה הקטרוג יותר גדול. ולכן] האָט דאָס געמוזט זיין פֿחשאי [להסתר] פֿאַרן שטן.

נד

[וכעין שהיה במתן תורה] אָזוי ווי די גמרא זאָגט^מ [דלכן] די תורה ווערט אָנגערופן תושיה, ווייל ס'איז געגעבן פֿחשאי איז עס געגעבן [להסתר] פֿאַרן שטן, די גאנצע [מתן] תורה^מ.

^מ דאיתא במשנה דיבמות (עו): עמוני ומואבי אסורים ואיסורן איסור עולם, אבל נקבותיהם מותרות. ובגמרא שם: מנא הני מילי, אמר רבי יוחנן דאמר קרא (שמואל א' יז, נה) וְכִפְּרָאוֹת שָׂאוֹל אֶת דָּוִד לְקִרְיַת הַפְּלִשְׁתִּי אֲמָר אֶל אַבְנֵר שֶׁר הַצָּבָא בֶּן מִי זֶה הַנָּעַר אַבְנֵר וַיֹּאמֶר אַבְנֵר חֵי נַפְשְׁךָ הַמֶּלֶךְ אִם יִדְעָתִי. ולא ידע ליה [שאוול לדוד], והכתיב (שם טו, כא) וַיִּאָּהֲבֵהוּ מֶאֱדָ וַיְהִי לוֹ נָשָׂא כָלִים, אלא אאבוה קא משאיל. ואביו לא ידע ליה, והכתיב (שם יז, יב) וְהָאִישׁ בְּיָמָיו שָׂאוֹל זָקֵן כָּא אֲבָנָשִׁים, ואמר רב ואיתימא רבי אבא זה ישי אבי דוד שנכנס באוכלוסא ויצא באוכלוסא. הכי קאמר שאול, אי מפרץ אתי אי מזרח אתי. אי מפרץ אתי מלכא הוי, שהמלך פורץ לעשות דרך ואין ממחין בידו, אי מזרח אתי חשיבא בעלמא וכו'.

אמר לו דאָג האדומי, עד שאתה משאיל עליו [על דוד] אם הגון הוא למלכות אם לאו, שָׂאל עליו אם ראוי לבא בקהל אם לאו, מאי טעמא דקאתי מרות המואבית. אמר לו אבנר, תנינא עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית. אלא מעתה ממזר ולא ממזרת, ממזר כתיב, מום זר. מצרי ולא מצרית, שאני הכא דמפרש טעמא דקרא על דבר אָשֶׁר לא קדמו אָתְכֶם בְּלָחֶם ובָּמִים, דרכו של איש לקדם ולא דרכה של אשה לקדם. היה להם לקדם אנשים לקראת אנשים ונשים לקראת נשים, אישתיק.

מיד (שם, נו) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ שָׂאל אֶתָּה בֶּן מִי זֶה הַעֶלֶם, התם קרי ליה נער הכא קרי ליה עלם, הכי קא אמר ליה, הלכה נתעלמה ממך, צא ושָׂאל בבית המדרש. שָׂאל, אמרו ליה עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית. אקשי להו דאָג כל הני קושייתא, אישתיקו. בעי לאכרוזי עליה, מיד (שם, כה) וַעֲמָשָׂא בֶּן אִישׁ וְשֵׁמוֹ יִתְרָא הַיִּשְׂרָאֵלִי אָשֶׁר בָּא אֶל אֲבִיגַיִל בַּת נָחֵשׁ, וכתוב (דברי הימים א' ב, יז) יִתְרֹ הַיִּשְׁמֵעֵאלִי, אמר רבא למד שחגר חרבו כישמעאל, ואמר כל מי שאינו שומע הלכה זו ידקר בחרב, כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי, עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית.

^מ בגמרא סנהדרין (כו): הַפְּלִא עֲצָה הִגְדִּיל תושיה. אמר רב חנן, למה נקרא שמה תושיה, מפני שהיא מתשת כחו של אדם. דבר אחר תושיה, שניתנה בחשאי, מפני השטן. דבר אחר תושיה, דברים של תוהו שהעולם משותף עליהם.

^מ וכמבואר בגמרא שבת (פט). באורן האין שבשעת מתן תורה הלך השטן לבקש את התורה, ולא מצאה, ושאל תורה היכן הוא. ועיין שם בתוספות, שטרוו הקב"ה בשעת מתן תורה, כדי שלא יקטרג.

נה

איבערהויפט 'דעס' [מלכות בית דוד], האָט געמוזט זיין אויף אַזאַ אופן, דאָס [השתלשלות] מלכות בית דוד מוז זיין זייער פֿסוד, איבערדעס [צוה הקב"ה להשאיר את כל האומה, כדי שהם לא ירגישו במקום הפרידות טובות]¹⁰.
[כן אמרתי מכבר לתרץ קושיא הנזכרת (קושיא טו)].

נו

ישוב קושיא מו (באופן שני) - תירוץ הואת זכרון

אמנם זה עתה ראיתי שכבר עמד בזה הרה"ק מלובלין בספר זאת זכרון, והוא מתרץ לפי דרכו, כי באם היו לוחמים עמם, היה זה גורם יותר פירוד והתרחקות לניצוצי הקדושה שבהם, והיה קשה יותר להעלותם משם. ולכן אסרה התורה ללחום עם עמון ומואב עד הזמן שכבר יצאו משם רות ונעמה

אַבער היצט נישט לאַנג [צוריק] האָב איך געזען, - כ'האָב נאָך קיינעם נישט געזען [פריער] זיך שטעלן דערויף, - האָב איך געזען [לעצטענס] אַז דער הייליגער לובלינער אין זאת זכרון שטעלט זיך אויף דעם¹¹, פֿאַרוואָס האָט מען געדאַרפט איבערלאָזן די צוויי אומות וועגן איין נפש [מכל האומה], מ'האָט דאָך געקאַנט איבערלאָזן דעם איינע.

¹⁰ מה שאין כן אצל נבוכדנצר והמן, שלא היה השטן מקטרג נגדם, כי הם משלו, ולכן היה די להשאיר רק יחידים.

¹¹ בזאת זכרון (פרשת מטות): פירוש על פסוק נָקַם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (מטות לא, ב), דהנה כתיב ה' אחד, ומי כעמך ישראל גוי אחד, והנה צריך להיות בינינו אחדות ואהבה ושלום, וכן נמי זווגים ויחודים צריך להיות, ועל כן הקב"ה מזווג זיווגים, וכן נמי מברכים שהשמחה במעונו, כי זה הוא שמחה לפניו במה שבאים יחודים בין נשמות. ועל כן היה עונש קרח דתן ואבירם יותר קשה מכל עונשים של שאר עבירות, וכן כתב הרוקח אין קשה כמחלוקת, כי ישראל אנו מעולם האחדות, חלק ה' עמו. משא"כ העמונים הם מעולם הפירוד, והנה כשיש ביניהם פירוד אינו מזיק, אדרבה כן ראוי, יתפַּרְדּוּ כָּל פְּעִלֵי אָזָן.

והנה איתא שתי פרידות טובות, לכאורה קשה, וכי על כן לא ימותו 'העמונים ומואבים' מחטיאי ישראל, וכי 'המדינים' פֿלו כולם כנראה כאורה, והלא בימי גרעון עשו מלחמה את ישראל, וכן כיוצא בזה שאר [אומות], כי אם בעמלק היה השבועה להאבירו לגמרי ולימח שמו מתחת השמים, משא"כ לשאר [אומות כגון] מואבים, אין רצון הבורא ב"ה לאבדם לגמרי, כמו שראינו במדין, ולמה לא היה לנו לעשות מלחמה עם עמון ומואב. וגם [להבין] לשון פרידות טובות.

יש לומר בעזרת בורא עולמים, שבמריבת רועי לוט באו לו ניצוצות קדושות מאברהם, ניצוצות רות ונעמה, וכל השתלשלות שיצאו מהם, ואם הָיינו עושים אִתָּם מלחמה, היו צריכים להיות עוד ביניהם, כי הניצוצות הם מעולם האחדות, [ורק] ע"י מריבה הנ"ל באו לעולם הפירוד, וצריכים אנו להתנהג עמם באחדות, [כדין] להוציא הניצוצות מהם לעולם האחדות בינינו ישראל. ועל כן נקרא פרידות טובות, לשון פירוד, אך הם טובים, כי הם מעולם האחדות. והגם שכל העמונים יש להם ניצוץ, אך הוא בהתלבשות גדול, כי בלא ניצוץ קדוש לא היה להם חיות כלל, בסוד וְאַתָּה מְחִיָּה אֶת כָּלֶם. אך אלו לא היה באחדות כראוי, כי אם על ידי מריבה באו להם. ואם הָיינו עושים מלחמה עמם, חלילה הָיינו גורמים להשתקע עדיין בעולם הפירוד, כי מלחמה הוא בדרך פירוד כנ"ל.

ובזה יתורץ גם כן כי אחר כך מצינו שעשה דוד מלחמה עמם, ועדיין לא יצאה נעמה מהם כידוע. כי אם בשביל שהם התחילו לעשות עמנו מלחמה, והיו הם רוצים לעורר הפירוד בינינו, להתפס הניצוצות ביניהם, ועשינו אנו מלחמה אִתָּם, כי בגבורת שוכרים גבורות, והיה כוונתנו בשביל האחדות, כי דוד שלח אל מלך בני עמון לברכו, והוא רצה בפירוד, ושברנו כנ"ל.

והנה שורש כל הנשמות היה משה רבינו ע"ה כידוע, והוא אומרו נָקַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים, לשון מדין, הגורמים פירוד והמבטלים יחודים מבני ישראל, ואחר תִּאֶסֶף אֶל עַמְּךָ כו', פירוש תעלה הניצוצות מהם אל ישראל, כאילו אתה תאסף אל עמך, כי הניצוצות הם שורשך, ובוה יש רמז על עמון ומואב שהתחילו הם במדין. ועל כן יש לומר שרצה משה לעשות מלחמה עם מואב, כידוע (בבא קמא לה). שרצה ללמוד קל וחומר, כי היה נראה לו שכבר התחילו בפירוד במה שהחטאו את ישראל, ובאמת העיקר היו המדינים, כי הם העיקר בעון פער, וכדאיתא בהר"ם אלשיך נמי. ועוד כי זה לא היה פירוד, כי אדרבא היה קירוב יותר מדאי, והכוונה היה [רק] לרמוז על אחר כך [בימי דוד].

זאָגט דער לובלינער, דער הייליגער לובלינער, זאָגט ער אַנדערש^{מח}. ווייל אַז מ'האָט געדאַרפט אַרויסנעמען פון דאָרטן, האָט מען נישט געקענט מאַכן קיין גרויסן פֿירוד, מ'האָט דאָך געמוזט האָבן ממילא [להתנהג נגדם באחדות וקירוב בכדי להוציא הנפשות קדושות משם]. אַזוי זאָגט ער [לפי דרכו שם].

אַבער ווען מ'גייט [ווען] למלחמה ווערט דאָך אַ גרויסער פֿירוד, ווערט עס מער נתרחק דער גאַנצער כח [ניצוצי הקדושה דשם], איז עס שווערער אַרויסצונעמען. איבערדעם האָט מען נישט געטאָרט קיין מלחמה האַלטן מיט זיי, ביז דאָס איז נישט פֿאַראַיבער, ביז מ'האָט נישט אַרויסגענומען דעם וואָס מ'האָט געברויכט אַרויסצונעמען^{מט}.

אַזוי גיט ער צו פֿאַרשטיין.

נז

עוד הקדמה לשוב קושיא ה
(עד אחר אות ס)

איבערדעם דאָס קאָן זיין איז דער פֿשט אפשר דאָ אויך די זעלבע [בענין היתר יפת תואר בשעת מלחמה, שנאמר] **פֿי תצא "למלחמה" על איבֿיך**.

נח

[קושיא ו']

מצינו בנמרא ורש"י, כי יפת תואר לא הותר מיד, אלא רק לאחר שיעשה כל המעשים שבכתוב במשך ל' יום וואָרן לעולם שטייט דאָך [בגמרא] (קידושין כב.) שלא ילחצנה במלחמה, אַז מ'האָט זי נישט געטאָרט [תיכף], זיי זאָגן דאָך [ברש"י שם] אַז מ'האָט געטאָרט הערשט [לאחר כל המעשים], די ביאה האָט ער הערשט נאָך דעם ירח ימים, נאָך די אַלע מעשים האָט עס הערשט געמעגט זיין, דערפֿריער האָט דאָס נישט געטאָרט זיין.

נט

ולכאורה בין למעם הפשוט דדיברה תורה כנגד יצר הרע, בין למעם הפנימי שהוא לצורך העלאת הנפש דקדושה משם, צריך ביאור אם כן למה לא התירה התורה אותה מיד כשרואה אותה במלחמה

לכאורה [סיי] וואָס פֿאַר אַ תירוך מ'וועט זאָגן [על מה שהתירה התורה יפת תואר, עדיין יוקשה למה לא הותרה לו מיד].

מילא אַז כ'וועל זאָגן אַזוי ווי די חכמינו ז"ל זאָגן, על פי פֿשטות, [שדיברה תורה] אַקעגן יצר הרע, [איז דאָך שווער] נו וואָס [מה הועילה התורה נגד יצר הרע] אַז ער דאַרף צו וואַרטן ביז דעמאָלטס².

איבערהויפּט אַזוי ווי זיי זאָגן דעם פֿשט [בספרי המקובלים] אַז מ'מיינט דערמיט אַרויסצונעמען [הנפש דקדושה, איז דאָך ווייטער שווער] וואָס העט דען געשאַדט ווען מ'נעמט 'באלד' אַרויס דעם נפֿש פון דאָרטן. וואָס האָט מען געדאַרפט זיך מיט דעם

^{מח} שמתרץ באופן אחר.

^{מט} משא"כ בימי דוד כבר הותר ללחום עמהם, כמבואר בזהר הק' (בלק דף קצ.), וכנראה בדעת הרמב"ם (ספר המצות, שורש ג.) ועיין מה שהאריך רבינו בזה ברברי יואל (תניינא, בלק עמוד תכא, מטות עמוד רעח שכג, ואתחנן עמוד קסב).

² וכמו שהקשו שם התוספות על פירש"י, וז"ל: ותימה, אם כן מאי קאמר לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, כיון דבמלחמה אסור, עד שיבא לביתו ולאחר כל המעשים, היאך נתפייס יצרו בכך, אכתי איכא יצר הרע במלחמה ובביתו עד ירח ימים.

מִטָּפֶל זֵיין (ל' יום), מִזָּאָל ברענגען ביז אַהיים^{נא}, און האַלטן (יֵרַח יָמִים)^{נב}, און די אַלע מעשים^{נג}.

ס

[ישוב קושיא ו]

אמנם לפי דברי הרה"ק מלובלין יש לומר, כי גם בשאר אומות, כל זמן שעומדין בשעת מלחמה שאז הם בדרך ריחוק ופירוד, קשה יותר להעלות הקדושה משם. ולכן צריך להביא אותה לביתו ולעשות כל המעשים, כדי שהוא יקבל הממשלה והיא תיכנע אליו, ואז יוכל להעלות נפש דקדושה בדרך התקרבות

נאָר דאָס קאָן זיין, ווייל בשעת מלחמה - ווי דער לובלינער זאָגט - בשעת מלחמה קאָן מען שווערער אַרויסנעמען, ווייל דער 'ריחוק' איז גרעסער. איבערדעם האָט מען עס נישט בשעת [המלחמה], שלא ילחצנה במלחמה^{נא}, נאָר מִזָּאָל אַהיים קומען, און באַקומען די ממשלה, און זי וועט נָכְנַע ווערן, וועט זיך אויפהערן דער כח 'המלחמה', ממילא וועט קאָנען זיין דעם הַתְּקַרְבוּת, וועט מען קאָנען אַרויסנעמען דעם וואָס מ'ברויך אַרויסצונעמען.

סא

ישוב קושיא ה

וביאור הפסוק: כי תצא למלחמה על איבך

זה שאמר הכתוב כי תצא "למלחמה" על איבך, ואז עדיין קשה לקרב ולהוציא הנפש דקדושה, ולכן צריך להמתין עוד עד שיהיה וְנִתְּנָה ה' אֱלֹהֶיךָ "בְּיָדְךָ", ויהיה לך כח המושל עליה בדרכי שלום והכנעה, ואז וְשָׁבִיתָ "שָׁבִיו", שתוכל להוציא את הנפש דקדושה השבוי אצלם

איבערדעם זאָגט דאָס דער פסוק, איבערדעם דערציילט ער דאָס דער עיקר, זאָגט ער כי תצא "למלחמה" על איבך, וועט דאָך זיין שווער [להעלות הנפש דקדושה, כיון שהוא עדיין בדרך מלחמה וריחוק, ולכן] מוזטו הערשט וואָרטן וְנִתְּנָה ה' אֱלֹהֶיךָ "בְּיָדְךָ" [ע"י שתשב בביתך ירח ימים ויהיה לך כח המושל עליה, ובדרך שלום]^{נא}, דערנאָך הערשט וְשָׁבִיתָ "שָׁבִיו", נאָך די מלחמה וועסטו קענען אַרויסנעמען וואָס דאָרט ליגט. זאָלסט עס קודם נעמען צו דיר 'אין די הענט' אַרײַן^{נב}, ס'וועט הערשט זיין שפּעטער [דער וְשָׁבִיתָ "שָׁבִיו", להוציא את הנפש השבוי עתה בהם]. (ראה עוד בביאור הפסוק, באות פט)

סב

הקדמה לישוב קושיא ט

נאָר מיט דער בחינה וואָס איך געזאָגט (בישוב קושיא ג) [בביאור אומרם] לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע, [לפי זה יש לומר] דאָס קען זיין ביי דוד המלך.

^{נא} וְהִבַּתָּהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתְךָ.

^{נב} וְיִשָּׁבָה בְּבֵיתְךָ וּבִקְרָתָהּ אֶת אִבִּיהָ וְאֶת אִמָּהּ יָרַח יָמִים.

^{נג} וְגִלְתָּהּ אֶת רֹאשָׁהּ וְעִשְׂתָּהּ אֶת צַפְרֶיהָ, וְהִסִּירָה אֶת שְׁמֹלֶת שָׁבִיהָ מֵעֲלֶיהָ וגו'. וְאַחֲרַיִם בֵּן תְּבֹאֵה אֵלֶיהָ וגו'.

^{יד} ומדויק בזה לשון הגמרא שלא "ילחצנה" במלחמה, דהטעם שאסור אז במלחמה, הוא מכיון שהוא עדיין בדרך "לחיצה" ומריבה וריחוק.

^{יה} וכלשון רבינו לעיל בסמוך: מִזָּאָל אַהיים קומען, און מ'וועט באַקומען די ממשלה, וועט זיך אויפהערן דער כח המלחמה. וכפי הנראה בזה טמון הנקודה ליישב קושיא ה', למה לא הותרה שלא בשעת מלחמה. כי מלבד הקדמת דברי הזאת זכרון, דצריך שיהיה הוצאת הנפש דקדושה שלא בדרך מריבה, נצרך לזה עוד הקדמה שיהיה זה ע"י כח המושל של צד הקדושה, ובלא מלחמה כלל אין כאן כח המושל. אלא דאף בשעת מלחמה צריך להמתין עוד ל' יום, כדי שיהיה בדרך שלום והכנעה, ולא בדרך מריבה.

^{יז} כאומרו וְנִתְּנָה ה' אֱלֹהֶיךָ "בְּיָדְךָ".

- דאָכט זיך מיר כ'האָב שוין אַמאָל געזאָגט כעין זה"י -

נאָר דאָס ענין דערפון, דוד המלך זאָל קלערן מלך שכמותך יעבוד עבודה זרה?

סג

מצינו בגמרא הרבה ענינים שאמרו עליהם דהוא כאילו עובד עבודה זרה

לעולם איז דאָך אַזוי, ס'איז דאָ אַסאַך זאַכן [אויף] וואָס די גמרא זאָגט 'כאילו'

עובד עבודה זרה.

סד

ועל דרך זה מפרש המהרש"א דברי הגמרא אלו, שביקש דוד לילך

מארץ ישראל לחוץ לארץ, שעל זה אמרו דהוא כאילו עובד עבודה זרה

דער מהרש"א אַליין זאָגט דאָך אויך אַזוי^{נח} [אויף די גמרא, ביקש דוד לעבוד ע"ז, אַז ער

האָט געמיינט ער וויל גיין קיין חוץ לארץ, (וכל היוצא מארץ ישראל לחוץ לארץ, הוא כעובד

עבודה זרה).

סה

ועל דרך זה יש לומר לדרכינו, הדבונה יען כי רצה או דוד להציל עצמו מידי אַכְשָׁלוּם, ע"י שהטעו את אַכְשָׁלוּם

בדרך מרמה, וכמבואר בפסוקים. ועל כיוצא בזה אמרו בגמרא המחליף בדיבורו כאילו עובד עבודה זרה

עקסטערדעם [יש לומר דהיה שם עוד בחינה הנחשב כאילו עובד עבודה זרה, בענין] וויאזוי

מ'האָט דעמאָלטס אַכְשָׁלוּם' [מטעה געווען, כדי להציל את דוד], מ'האָט דאָך אים

פאַרנאָרט שטייט דאָך^ט, ער [חוש' האַרץ] איז געגאַנגען און מ'האָט אים גאָר געגעבן

אַן עצה אַ שלעכטע, אַ עצה שְׁאִינָה הוֹגֵנָה, און מ'האָט אים 'פאַרנאָרט', און ער האָט

אַזוי געטון [און] ער האָט נישט געפאַלגט אַחִיתפֿלִין, מ'האָט אַזוי אונטערגעשטעלט

איינעם [להטעותו], מ'האָט אים געזאָגט אַ 'ליגנט'.

[און] די גמרא זאָגט דאָך [סנהדרין צב.] כל המחליף בדיבורו כאילו עובד עבודה זרה,

אַזוי זאָגט דאָך די גמרא.

^{יז} והוא בס"ג אחרי קדושים תשי"ג (לשון קדשו קונטרס קמו), עיי"ש.

^{יח} במהרש"א (חי' אגדות סנהדרין קז): [ביקש דוד] לעבוד עבודת כוכבים כו'. רצה לומר שבקש לעבוד עבודת כוכבים דהיינו לילך ולברוח מפני בנו מארץ ישראל לחוץ לארץ, דהוה ליה כעובד עבודת כוכבים, כמו שאמר דוד בהיותו בורח מפני שאול, שאמר (שמואל א' כו, יט) כי גִּישׁוּנִי הַיּוֹם מִהִסְתַּפֵּחַ בְּנִחְלַת ה' [נלאר לך עבד אלהים אַחֲרַיִם], כדאיתא בסוף כתובות (ק:). ואמר לו חושי מלך שכמותך כו', אף שכבר היית בורח מפני שאול לחוץ לארץ, שלא היית עדיין מלך, ומפני פקוח נפש שלא יהרגך שאול, אבל [אתה] [עתה] מלך שכמותך כו'. ואמר לו מלך שכמותי יהרגנו בנו, מוטב שאברח לחוץ לארץ דהוי כעובד עבודת כוכבים, ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא. ואמר לו מאי טעמא נסבת יפת תואר ויצאת כבר בשבילה לחוץ לארץ, וזה הביאך לכך לצאת עוד לחוץ לארץ ועבירה גוררת עבירה. ואמר לו יפת תואר רחמנא שריא לישא אותה, ואמרין [מסכת אבל רבתי פ"ד מכי], ועיין בגמרא עבודה זרה יג. דמותר לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ כדי ללמוד תורה ולישא אשה. ואמר לו לא דרשת סמוכין כו', ואם כן משום לישא יפת תואר וודאי דלא הותר לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ, אלא משום מצוה להלחם על אויבך.

^{יט} בפסוקי ספר שמואל ב' (פרק טו-יח), עיי"ש. ותוכן הדברים, כי חושי הארכי היה מיועצי דוד ביד עם אחיתופל, ובשעה שמרד אבשלום התחבר אליו אחיתופל, וחושי הארכי נשאר נאמן לדוד, ובשעה שברח דוד מירושלים בא אליו חושי הארכי לברוח יחד עמו, אבל דוד צוה על חושי הארכי לשוב לירושלים ולהטעות את אבשלום שיחשוב על חושי שהוא נאמן לאבשלום, כדי שיוכל חושי להפיר את עצת אחיתופל, ולהודיע לו מהנעשה בעיר, וכשנתן אחיתופל עצה לאבשלום לשלוח י"ב אלף גבורים וירדוף את דוד להרגו תיכף ומיד, יעץ חושי הארכי להמתין עד שיתקבץ צבא גדול מן ועד באר שבע, ומן השמים היה שישמע אבשלום לעצת חושי הארכי ולא לעצת אחיתופל, אף שעצת אחיתופל בימים ההם היה נחשב כאשר ישאל איש בדבר האלקים, ועי"ז נסבב שנהרג אבשלום במלחמה, ודוד ניצול מידו.

סו

ס'איז דאָ [פאַרשידענע] עבירות וואָס ס'איז אַ בחינה [כאילו עובד עבודה זרה], דאָס הייסט אויך שוין אַ בחינת עבודה זרה.

סז

הקדמה לשוב קושיא י

באבן עזרא מבאר הפסוק שאמר יעקב הִסְרֹו אֶת אֱלֹהֵי הַנֶּכֶד אֲשֶׁר בְּתִכְכֶּם, דקשה וכי אפשר שעד עתה היה נמצא אלהי הנכד בתוך ביתו של יעקב אבינו והשבטים, וכתב דהתירוצין על זה תמצא בפרשת וילך

אזוי ווי ער זאגט דאָך, דער אבן עזרא זאָגט^ס, ער פרעגט די קשיא [אויף דעם] יעקב אבינו האָט געזאָגט (וישלה לה, ב) הִסְרֹו אֶת אֱלֹהֵי הַנֶּכֶד אֲשֶׁר בְּתִכְכֶּם וְהִטְהָרוּ וְהִחְלִיפוּ שְׁמֵלֵתֵיכֶם, פרעגט ער אַ קשיא, און ביז דעמאָלטס האָט דען יעקב אבינו געלאָזט אין זיין הויז אֱלֹהֵי הַנֶּכֶד? (הערשט) דעמאָלטס האָט ער זיי אָנגעזאָגט 'הִסְרֹו' אֶת אֱלֹהֵי הַנֶּכֶד וְהִטְהָרוּ.

זאָגט דער אבן עזרא - אַ חידוש - הייסט ער קוקן אין פרשת וילך [למצוא התירוצין].

סח

ובפרשת וילך מתירן האבן עזרא, דמצד המקבילים יש שינוי לפי המקומות, ועל כן יש בחינות שבחוץ לארץ אינם בכלל בחינת עבודה זרה, אבל בארץ ישראל לצד קדושת המקום צריך להשמר יותר גם מבחינות כאלו, דשם הוא נחשב כבחינת עבודה זרה. ולזה בבואם מחרץ לארץ ישראל, אמר להם יעקב שיסירו מהם גם בחינות כאלו שהפגם שלהם הוא רק בארץ ישראל לפי קדושת המקום

[ובפרשת וילך] שטייט אין אבן עזרא אזוי^{סא}:

ס'איז פאַרהאַנדן בחינות [ומדריגות שונות], אַלץ לפי המקום, [לויט] וואו די קדושה איז גרעסער. ס'קאָן זיין אַזאַלעכע בחינות וואָס ס'הייסט נישט קיין עבודה זרה אין חוץ לארץ, אָבער אין ארץ ישראל ווייל ס'איז הייליג, ס'איז אַ מקום קדוש, הייסט עס עבודה זרה.

איבערדעם זאָגט ער, ביז דעמאָלטס, ביז ער איז נישט געקומען [יעקב לארץ ישראל], נישט קיין עבודה זרה ממש, דאָס האָט ער פריער אויך נישט געלאָזט, נאָר דעמאָלטס זענען זיי דאָך געקומען [לארץ ישראל], זיי זענען אַריינגעקומען קיין שכם, זיי זענען אַריינגעקומען קיין ארץ ישראל, [כשנאמר ליעקב] (וישלה שם, א) קום עֲלֶה [בית קל], דעמאָלטס איז דאָך געווען דער וועג ווען ער איז געגאַנגען [לארץ ישראל], איבערדעם - זאָגט ער - האָט ער געהייסן אַוועקלייגן אפילו אַזעלעכע זאָכן וואָס אין חוץ לארץ

^ס באבן עזרא וישלה (לה, ב): הִסְרֹו אֶת אֱלֹהֵי הַנֶּכֶד. חלילה חלילה שישכב הנביא עם עובדת אלהי נכר. ופירושו תמצאנו (באבן עזרא) בפרשת וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה (לא, טז). [ודבריו שם הועתק להלן].

^{סא} באבן עזרא וילך (לא, טז): בפסוק וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה שָׁכַב עִם אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נָכָר 'הָעָרֶץ', כתב: ידענו כי השם אחד, והשינוי יבוא מהמקבילים, והשם לא ישנה מעשיו, כי כולם בחכמה. ומעבודת השם לשמור כח הקבול כפי המקום וכו', על כן אמר יעקב הִסְרֹו אֶת אֱלֹהֵי הַנֶּכֶד וכו': ועיין מענין זה בדברי רבינו בכ"מ, ומהם בס"ג יתרו תשכ"ח, וז"ל שם: ווי דער אבן עזרא זאָגט, ס'שטייט ביי יעקב אבינו, ער האָט געזאָגט הִסְרֹו אֶת אֱלֹהֵי הַנֶּכֶד, פרעגט מען דאָך די קשיא, נו און יעקב אבינו ביז דעמאָלטס איז געווען ביי אים אָדער זיינע קינדער האָבן געהאַט עבודה זרה'ס אין שטוב? ! נאָר דער אבן עזרא זאָגט "דעם תירוצין וועל איך זאָגן אין [פרשת] וַיֵּלֶךְ". אין וַיֵּלֶךְ זאָגט ער אז ס'איז פאַרהאַנדן [בחינות התלויות] לויטן 'פלאץ', אז מ'קומט קיין ארץ ישראל, דאָרט איז עס נישט טובל, דאָרט איז די קדושה [אזוי גרויס], דאָרט הייסט עס שוין ע"ז, אין חוץ לארץ הייסט עס נישט קיין ע"ז, ווייל [לפי] דאָס מקום איז עס נישט אזוי האַרב, דאָרט איז עס זייער האַרב, הייסט 'דאָס' אויך אַן עבודה זרה, אזוי זאָגט דער אבן עזרא.

הייסט עס נישט קיין עבודה זרה, [אָבער] אין ארץ ישראל דורכן קדושת המקום הייסט עס אויך עבודה זרה, האָט ער געזאָגט הָסִירוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֶּכֶר, דעס וואָס ס'איז 'דאָרט' [בארץ ישראל] אַן עבודה זרה. אַזוי שטייט אין אבן עזרא^{כב}.

סט

וכעין זה מבאר האר"י הק' בכוונת מאמרי הגמרא הנזכרים, דיש מדות רעות שהם "כאילו" עובד עבודה זרה, או כאילו עשה שאר עבירות. דכל ענין נחשב לפי העולם שהוא בו, ועל כן אף שבוה העולם מצד ההלכה אין דינם כך, אבל בעולמות העליונים ששם נחשב כל פגם קל לחמא גדול, שם נחשב בחינות כאלו כבחינת עבודה זרה או שאר עבירות ח"ו

א פֿלא, יִצִיבא מִלְתָּא^{כג}, דער אר"י הקדוש זאָגט, די אַלע זאָכן וואָס ס'איז 'כעין זה', די אַלע זאָכן וואָס די גמרא זאָגט 'כאילו', "כאילו" עובד עבודה זרה, נו קאָן מען דען זאָגן [שנחשב כמו עבודה זרה ח"ו].

אַזוי שטייט "כאילו" אויך ביי אַנדערע זאָכן, [וכגון] כל המתגאה כאילו בא על כל עריות כולן (סוטה ד:), ס'איז דאָ אַסאך פֿאָיל'ס. נו קען מען דאָך נישט זאָגן [שהוא ממש כן], ווען על פי הלכה איז דאָך עס נישט 'דעס'. קאָן מען דען זאָגן ס'איז 'דעס'.

ע

זאָגט דער אר"י הקדוש אַזוי.

יעדע זאָך [איז געוואָנדן לויט] אין וואָס פֿאַר אַן עוֹלָם ס'איז.

דאָ אויף דעם עוֹלָם איז דאָך אַלעס, ווערט דאָך אַלעס נִתְגַּשֵּׁם, [און] לויטן הַתְּגַשְׁמוֹת העולם הייסט נאָר עבודה זרה [ווען ס'איז] 'טאַקע עבודה זרה' [ממש], הייסט דאָס נישט קיין עבודה זרה די אַלע זאָכן וואָס זענען "כאילו".

אַבער ווען ס'קומט אויף אַ העכערן עוֹלָם, דאָרט איז [אַלעס] איידעלער, דאָרט איז יעדער פֿגם מַאֲכַט אַ רוּשָׁם. אַזוי ווי אין אַ נידריגערן עוֹלָם מַאֲכַט אַ רוּשָׁם דער שטאַרקער פֿגם, מַאֲכַט דאָרטן [אַ רושם] דאָס איידעלע [פגם. און] אַזוי העכער, איז דאָ אַזעלעכע עוֹלָמוֹת [גבוהים] וואָס די אַלע פֿאָיל'ס זענען די זעלבע [רושם הפגם] וואָס ביי עבודה זרה.

זאָגט ער, 'דאָרט' הייסט עס עבודה זרה. אפילו 'דאָ' הייסט עס נישט, אויף 'דעם' עוֹלָם הַתַּחְתּוֹן, אַבער ס'איז דאָ אַזעלעכע הויכע עוֹלָמוֹת, אין די הויכע עולמות אַז ס'קומט, הייסט עס עבודה זרה. אַזוי זאָגט אויף דעם דער אר"י הקדוש.

איבערדעם זאָגט עס די גמרא [בלשון] "כאילו", רופט עס די גמרא אַן "כאילו" עובד עבודה זרה, איבערדעם רופט ער עס אַן 'כאילו', וואָרן דאָס איז [נאָר] פֿאָילו, וואָרן דאָ איז עס נאָר פֿאָילו. וואָרן לויט דעם חשבון פון די העכערע עולמות [נחשב כן].

אַזוי זאָגט דער אר"י הקדוש.

^{כב} וועיין ברמב"ן פרשת אחרי (יה, כה) מה שמבאר בענין זה באורך, ומביא שם דברי האבן עזרא אלו.

^{כג} פירוש: אמת הדבר (על פי דרך האמת).

עא

ישוב קושיא ז

מבואר בגמרא דלהלכה שרי לצדיקי לסגוי ברמאותא, דכתיב עם עקש תתפל. ועל דרך זה חשב כאן דוד למפל בעצמו בענין העצה האך להטעות את אבשלום בדרך ערמה ומרמה. אבל סוף סוף הלא אמרו דהמחליף בדיבורו כאילו עובד עבודה זרה, ועל כן בדוד המלך לפי גודל מעלתו נחשב כאילו ביקש דוד לעבוד עבודה זרה.

דעס קען זיין אפשר.

דוד המלך האט דא שפעקולירט [האיך להטעות את אבשלום]. דא איז דאך געווען עפעס [השתדלות הצלת דוד] מיט א ליגנט האט מען געמוזט [להשתמש].

עב

די גמרא זאגט טאקע^ט [על הפסוק] עם עקש תתפל (שמואל ב' כב, כז), ומי שרי להו לצדיקי לסגוי ברמאותא^ט, זאגט די גמרא אין [=יא], עם עקש תתפל. אז מ'מז [לטפל עם העקש], מז מען זיך אראפלאזן צו 'זיין' בחינה. אזוי זאגט די גמרא.

עג

אבער [סוף סוף הלא] 'דעס' איז דאך כאילו עובד עבודה זרה, אין די הויכע עולמות איז דאך דער 'ליגנט' [נחשב כמז] עבודה זרה.

עד

דאס קאן זיין. דוד המלך, ער אליין האט זיך געוואלט מטפל זיין מיט דעם וואס דער פסוק רעכנט אויס, וואס מ'האט אים [אבשלום] פארנארט מיט דעם ליגנט [שהוא דבר הנחשב כאילו עובד עבודה זרה. וזהו שאמרו "ביקש דוד לעבוד עבודה זרה"].

עה

ישוב קושיא י

ולוה אמר לו חושי הארכי מלך "שכמותך" יעבוד עבודה זרה, דאף שאצל אחרים אין זה איסור, דעם עקש תתפל, וכ"ש שלא נחשב כעבודה זרה, אבל אצל "מלך שכמותך", לפי גודל השגתך ועבודתך שאתה מגיע בעולמות העליונים, הלא שם נחשב זאת כעבודה זרה.

האט ער [חושי הארכי] אים געזאגט מלך "שכמותך", ווי הויעך דוד המלך איז געגאנגען אין אלע עולמות, און דארטן וואו 'ער' האט דערגרייכט, דארט הייסט עס עבודה זרה, [ולוה אמר] מלך "שכמותך" יעבוד עבודה זרה, דארטן וואו "דו" ביסט? "דו" טארסט דאס נישט טון.

^ט בגמרא בבא בתרא (קכג.) [וכעין זה במס' מגילה (יג.)]: ומאי צניעות היתה בה ברחל, דכתיב (ויצא כט, יב) ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי בן רבקה הוא, והלא בן אחות אביה הוא, אלא אמר לה מינסבת לי, אמרה ליה אין, מיהו אבא רמאה הוא ולא יכלת ליה. אמר לה מאי רמאותיה, אמרה ליה אית לי אחתא דקשישא מינאי ולא מנסבא לי מקמה, אמר לה אחיו אני ברמאות.

ומי שרי להו לצדיקי לסגוי ברמאותא, אין, עם נכר תתפל ועם עקש תתפל (שמואל ב' כב, כז). מסר לה סימנין. כי קא מעיילי לה ללאה סברה השתא מיכספא אחתאי, מסרתינהו ניהלה, והיינו דכתיב (ויצא שם, כה) ויהי בבקר ויהיה היא לאה, מכלל דעד השתא לאו לאה היא, אלא מתוך סימנים שמסר לה יעקב לרחל ומסרתה ללאה, לא הוה ידע לה עד ההיא שעתא.

^ט פירוש: וכי מותר להם לצדיקים להלך ברמאות.

עו

ואכן לבסוף שוב לא התמפל בזה דוד בעצמו, רק נעשה המרמה באבשלום ע"י אחרים, וכמעט חושי הארכי צום סוף האָט עס טאַקע אַן אַנדערער געטון¹⁰, אָבער נישט 'ער'. איבערדעם האָט ער [חושי הארכי] "אים" געוואָלט מונע זיין.

עז

סיום ישוב קושיא ט

איבערדעם איז [נאמר עליו] ביקש דָּד בָּא עַד הָרֶאשׁ, ווייל לויט 'זיין' בחינה, לויט 'זיין' גרויסקייט, איז דאָס געווען אַ בחינה פון עבודה זרה.

עח

ישוב קושיא יא

ולזה השיב דוד מלך "שכמותי" יהרגנו בנו, דאס מעלתי גדול כל כך, אם כן יהיה פגם גדול בדבר אם יהרג אותי אבשלום. וכמו שמצינו בהריגת זכריה, שנענשו בעונש רב על הריגת כהן ונביא במקדש ה' האָט ער אים צוריק געענטפערט מלך שכמותי יהרגנו בנו. אַז מ'איז ווידעראום אַזוי גרויס, איז דאָך דער פגם גרעסער אַז מ'ה'ר'ג'עט אים. [ועל דרך שנאמר על הריגת זכריה הנביא] אַם יִהְיֶה בְּמִקְדָּשׁ ה' כֹּהֵן וְנָבִיא (איכה ב, כ), ווייל ער איז געווען אַ כהן ונביא, האָט דער פגם נישט געקאָנט פאַרענטפערט ווערן. [ונענשו על זה בעונש קשה, שנהרגו עליו אח"כ כמה אלפים ורבבות מישאל רח"ל, ע"י נבוזראדן]. [וכמו כן באבשלום אם יהרג "מלך וצדיק" כדור] וועט דאָך עס זיין אַ גרעסערער פגם.

עט

הקדמה לישוב קושיא יב-ג

און דער אָמַת לויט זיין גרויסקייט, פון דוד המלך, [לא היה צריך ליקח היפת תואר].

פ

ישוב קושיא ח

הא דגולד בן סורר ומורה ע"י לקחת יפת תואר, הוא על פי מה שביארנו דאילווי החטאים לא היה צורך להעלות הנפש דקדושה באופן כזה, ורק מחמת הפגם הוא ע"י לקחת יפת תואר, ולכן מכיון שיש בו פגם סופו לצאת ממנו בן סורר ומורה [דהנה בענין מה שאמרו דהנושא יפת תואר, סופו להוליד בן סורר ומורה]. קען זיין [דאָס איז] די זעלבע זאך ווי כ'האָב פריער געזאָגט¹⁰, ביי יַפֶּת תֹּאֵר, [מה שאמר] לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע.

ס'איז טאַקע אָמַת דאָס האָט אַזוי געברויכט צו זיין, [אַז] מ'האָט געדאַרפט פון דאָרט אַרויסנעמען. פונדעסטוועגן איז 'דאָך' געקומען דערויף אַן עונש [להוליד בן סורר ומורה], פאַרוואָס, ווייל ס'קומט 'דאָך' דורך אַ פגם. וואָרן ווען ס'העט נישט געווען קיין כח היצר הרע בעולם, האָט דאָס נישט געברויכט צו זיין [באופן כזה, הוצאת הניצוץ הקדוש]. ווען נישט קיין פגם, העט מען דאָס גיווען געקאָנט אויף אַן אַנדערן אופן טון.

¹⁰ שעשה כן חושי הארכי בעצמו, ולא דוד המלך. ולכאורה הכוונה דוד צוה לו רק באופן כללי האיך לבקש תחבולה נגד אבשלום ולהטעותו. אבל פרטי הדברים באיזה ערמה ללכודו, זה נעשה ע"י עצת חושי הארכי בעצמו.

¹⁰ בהקדמה לישוב קושיא ג וקושיא ו (באות יח-כא).

פא

המשך הקדמה לשוב קושיא יב-יג

וביותר יוכן זה בענין דוד המלך, דהנה באמת היה כחו חזק בקדושה כל כך, עד שהיה יכול להוציא ממנה את הנפשות דקדושה גם מבלי שיקח אותה

קומט אויס, לעולם איז אָזוי.

דוד המלך האָט גענומען אַ יַפֶּת תֹּאֵר, [אַבער] לויט זיין גרויסקייט האָט ער אפשר דאָס נישט געברויכט צו טון, ווייל ער איז געווען אָזוי גרויס, ער האָט געקאַנט 'אָזוי אויך' אַרויסנעמען.

פב

אלא שדוד המלך היה קטן בעיניו, ובגודל שפלות רוחו לא החזיק עצמו שכת הקדושה שלו חזק וגדול כל כך, ולכן לקח גם הוא יפת תואר

נאָר דוד המלך לגודל שפלותו [=שפלות רוחו], קטן היה [בעיניו, כדכתיב] וְדָוִד הוּא הַקָּטָן^{טז} (שמואל א' יז, יד). דורך זיין שפלות רוח, ווייל ער איז געווען צובראָכן ביי זיך, [וכמו שאמר] וְאֶנְכִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ^{טז} (תהלים כב, ז).

ער האָט זיך אייביג געפאַרכטן, דוד המלך האָט זיך געפאַרכטן צי ער האָט [עולם הבא], ווי די גמרא זאָגט^{טז} (שארם דוד) ער האָט מורא צי ער איז גאָר אַ בֶּן עוֹלָם הַבָּא.

ער האָט אייביג מורא געהאַט פאַר זיך, האָט ער זיך דאָך אָנגעקוקט נידעריג, האָט ער זיך נישט געהאַלטן ביי 'דער' בחינה אַז ער קאָן 'אַן דעם' אויכעט אַרויסנעמען, איבערדעם האָט ער אַליין אויך גענומען אַ יַפֶּת תֹּאֵר, אויך וועגן דער כוונה וואָס דער אור החיים הקדוש זאָגט.

- ס'איז גאַרנישט קיין הוה אמינא בעולם, אַודאי נישט חלילה וועגן תאוה, נאָר טאַקע וועגן 'דער' כוונה. -

פג

אבל באמת היה כוח פנים, כי באמת לפי גודל מעלתו היה יכול לחקן זאת גם מבלי שיקח היפת תואר

נאָר וואָס זשע דען, לויט זיין גרויסקייט איז דאָס אויך געווען אַ פעלער, וואָרן ער איז אָזוי גרויס געווען [אַז] ער האָט דאָס גיווען געקאַנט מאַכן 'אַן דעם' אויך.

^{טז} כמבואר בגמרא מגילה (יא.): וְדָוִד הוּא הַקָּטָן, הוא בקטנותו מתחילתו עד סופו. כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בתורה, כך במלכותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בחכמה.

^{טז} כמבואר בגמרא חולין (חולין פט.): לא מִרְבָּכֶם מִלֵּל הַעֲמִים חֶשֶׁק ה' בָּכֶם וגו', אמר להם הקב"ה לישראל, חושקני בכם שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה, אתם ממעטין עצמכם לפני. נתתי גדולה לאברהם, אמר לפני (וירא יח, כז) וְאֶנְכִי עֶפְרָאֵל. למשה ואהרן, אמר (בשלח טז, ז) וְנִחַנּוּ מִה. לדוד, אמר וְאֶנְכִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ. אבל עובדי כוכבים אינן כן, נתתי גדולה לנמרוד, אמר (נח יא, ד) הִבָּה נִבְנָה לָנוּ עֵיר. לפרעה, אמר (שמות ה, ב) מִי ה' וכו'.

^{טז} בגמרא ברכות (ד.): לדוד שְׁמֵרָה נִפְשִׁי כִּי חָסִיד אֲנִי (תהלים פו, ב) וכו'. ודוד מי קרי לנפשיה חסיד, והכתיב (תהלים כז, ג) לֹלֵא הָאֱמָנִתִי לְרֹאוֹת בָּטוֹב ה', ותנא משמיה דרבי יוסי, למה נקוד על לולא [פירש"י: לדרוש את הנקודה שהיא ממעטת את משמעות הכתוב, לומר שלא דבר ברור היה לו לראות בטוב ה'], אמר דוד לפני הקב"ה, רבונו של עולם, מוכבט אני כך שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא, אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו. [ומתרחק] שמא יגרום החטא. [פירש"י: תירוץ הוא, לעולם מוחזק בידו שהוא חסיד, וזה שספק בידו אם יראה בטוב ה', לפי שהיה ירא שמא יחטא ויגרום החטא מלראות בטוב].

פר

ישוב קושיא יב

וזה שהמשיך ואמר לו חושי הארכי מאי מעמא נסבת יפת תואר, והיינו כי באמת "מלך שכמותו" גם שם לא היה לו לעשות כן, ועל כן נולד לו בן כאבשלום

איבערדעם האָט ער געפרעגט מאי טעמא [נסבת יפת תואר], ווייל ער האָט מיט אים גע'טענה'ט, ער [חושי הארכי] האָט דאָס אָנגעקוקט [כבחינת עבודה זרה], ער האָט אים געפרעגט די קשיות [מלך שכמותך יעבוד עבודה זרה], לויט זיין גרויסקייט ברויך ער נישט צו טון אַ בחינה פון עבודה זרה, [און] ער האָט [צוריק] געפרעגט [מלך שכמותי] יהרגנו בנו, האָט ער אים געפרעגט שוין די קשיא אויך, מאי טעמא נסבת יפת תואר, לויט דייין גרויסקייט.

פה

והשיב לו דוד יפת תואר רחמנא שרייה, כי היה סבור שכיון שהתורה התירנו על כן שייך זה בכל אחד, ואפילו באדם גדול

האָט ער געענטפערט יפת תואר הותרה, [און] אַז די תורה הקדושה האָט מתיר געווען דאָרף איך נישט אַריינקלערן, מסתמא איז עס פאַר יעדן.

פו

ישוב קושיא יג

ועל זה השיב לו חושי הארכי מאי מעמא לא דרשת סמוכין, דכל הנושא יפת תואר סופו להוליד בן סורר ומורה, והמעם מכיון שסוף סוף יש פגם בדבר, יען כי לולי החטאים היו יכולין להעלות הנפש דקדושה גם בלא זה. ואם כן לא היה לאדם גדול כמותך לעשות כן, כי אתה היה יכול להעלותו גם בלא זה

האָט ער געזאָגט מאי טעמא לא דרשת סמוכין, פונעם "סמוכין" וועסטו זען אַז ס'איז דאָך' נישט פאַר יעדן.

וואָרן ווען ס'זאָל טאָקע זיין פאַר יעדן אַ היתר גמור, נו פאַרוואָס קאָן אַרויסקומען פון דעם אַ בן סורר ומורה, איבערדעם האָט ער אים 'אויף דעם' געברענגט [אַ ראיה, וויבאַלד אַז] דורכדעם איז אַרויסגעקומען איז געווען אַבְשָׁלוֹם, ס'איז געווען מיט אַ פגם. פאַרוואָס [איז עס געווען מיט אַ פגם], ווייל ער איז געווען אַזוי גרויס, העט ער דאָס גיווען געקאָנט טון 'אַן דעם', איבערדעם איז דאָס געוועזן. [וואם כן מכיון שהוא גדול כל כך, אסור לו להיות מחליף בדיבורו שהוא דבר הנחשב בעולמות עליונים כעבודה זרה]. איבערדעם איז דאָס אַלעס מקושר [כל טענותיו של חושי הארכי].

פז

און מהאי טעמא, איבערדעם, ווייל די גאַנצע איז געווען [צוליב] וואָס ער האָט מורא געהאַט דורך אַבְשָׁלוֹם'ן [ולכן] האָט ער געוואָלט טון די זאָך [להחליף בדיבורו ולהשתמש בדבר שקר], האָט ער אים געזאָגט [אַז] "ער" ברויך דאָס אַלעס נישט צו טון. און 'ער' האָט מעיקרא אָן נישט גיווען געדאַרפט נעמען קיין יפת תאָר, דורך זיין גרויסקייט. [און] דורכדעם איז געבוירן געוואָרן די בחינה, איז געווען דערפון אַ בן סורר ומורה. און ער דאָרף 'ווייטער' נישט אַזוי צו טון [להחליף בדיבורו].

[ואכן לבסוף קיבל דוד את טענותיו של חושי הארכי, ושוב לא התטפל בזה דוד בעצמו, רק נעשה המרמה באבשלום ע"י אחרים (וכדלעיל באות עז)].

פח

איבערדעם איז דאָס ביידע [ענינים אלון]^{עא} האָ בהא תליא, [ומקושר] די אַלע קשיות און די אַלע תירוצים [של חושי הארכי ודוד המלך], ווייל דאָס איז איינס, כּולאָ חד הוא.

פט

סיום ביאור הפסוק: **כִּי תֵצֵא לְמַלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ**

[ובו גם ישוב קושיא ז]

הפסוק מוסיף לומר וְשָׁבִית שָׁבִיו, כי לא סגי במה שהוא וּנְתָנוּ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּיָדְךָ בלבד, אלא צריך גם להוציא את הנפשות השבויות אצלם, על ידי שיעשה כל המעשים האמורים בענין

על כל פנים דאָס קאָן זיין, דאָס איז דאָס ענין וואָס ער זאָגט דאָ כִּי תֵצֵא לְמַלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ וּנְתָנוּ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּיָדְךָ וְשָׁבִית שָׁבִיו, [דלכאורה אומרו וְשָׁבִית שָׁבִיו הוא מיותר, דהא כבר אמר וּנְתָנוּ בְּיָדְךָ].

[נגאָר] איבערדעם איז כִּי תֵצֵא לְמַלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ וּנְתָנוּ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּיָדְךָ, [וכמבואר לעיל (באות סא)].

[און] אויף אַלענפאָלס האָט די תורה הקדושה ציגעזאָגט וְשָׁבִית שָׁבִיו, אַז דו וועסט אַרויסנעמען [דעס] וואָס מ'ברויך אַרויסצונעמען. [ס'איז] נאָכנישט גענוג די מלחמה אַז מ'זיגט, [נגאָר] מ'זאָל [אויך] אַרויסנעמען דעם ניצוץ הקדוש.

צ

ביאור דברי הספרי בריש פרשתן

בספרי אמרו כי תֵצֵא לְמַלְחָמָה "עַל אֹיְבֶיךָ, "כנגד" אויבך. ומכיון שבשעת מלחמה הוא בדרך נגדי וריחוק, על כן המשיך הכתוב ואומר וּנְתָנוּ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּיָדְךָ, ומפרש בספרי דאם תעשה כל האמור בענין "סוף" שנתנו ה' אֱלֹקֶיךָ בְּיָדְךָ, ולדרך הספרי קאי גם על הניצוץ הקדושה שתכבוש אותם תחת ידך, ותצליח לקיים וְשָׁבִית שָׁבִיו" על דרך האמור [ועל דרך זה] קאָן זיין דעס וואָס דער ספרי זאָגט^{כב}, [אם עשית כל האמור בענין] "סוף" שנתנו [ה' אֱלֹקֶיךָ בְּיָדְךָ].

[דהנה בלשון הפסוק] כִּי תֵצֵא לְמַלְחָמָה "עַל" אֹיְבֶיךָ, זאָגט ער [בספרי] ס'איז "כנגד" אויבך. [והכוונה דבשעת מלחמה כיון דהוא בדרך מריבה שהוא "כנגד" אויבך] ממילא קאָן מען נאָכנישט אַלעס אַרויסנעמען [וכדלעיל באות ס-סא].

אַבער דער "סוף" וועט זיין, דו וועסט טון כל האמור בענין [מה שצותה התורה לעשות בירח ימים], און דער 'סוף' וועט זיין "וּנְתָנוּ", מיינט מען אויף דעם ניצוץ הקדוש.

צא

וואָרן אפילו מ'האָט זיי [הגויס] שוין בייגעקומען, וּנְתָנוּ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּיָדְךָ [כפי פשוטו, אָבער] אַז מ'האָט נישט אַרויסגענומען וואָס מ'ברויך פון דאָרט אַרויסצונעמען, האָט מען נישט "אין די האַנט" ווייטער נישט, צום תכלית פון די גאולה מוז מען דאָך אַרויסנעמען [כל הניצוץ קדושה], ביז ס'וועט זיין דער [גמר] בירור הניצוצין.

^{עא} ענין יפת תואר, וענין המחליף בדיבור שהוא כע"ז.

^{כב} בספרי ריש פרשתן: כִּי תֵצֵא לְמַלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ. במלחמת הרשות הכתוב מדבר: עַל אֹיְבֶיךָ. כנגד אויבך: וּנְתָנוּ ה' אֱלֹקֶיךָ. אם עשית כל האמור בענין, סוף שה' אֱלֹקֶיךָ נתנו בְּיָדְךָ:

דעס איז דאך די [סיבת] התעכבות הגאולה, ווייל ס'מוז זיין דער בירור הניצוצין.

צב

ביאור ענין הפסוק בַּעֲתָה אֶחֱשָׁנָה

ענין "בַּעֲתָה" של הגאולה הוא בזמן שנגמר בירור והעלאת כל ניצוצי הקדושה מתוך הקליפות, וא"כ מה שאמרו דאם היו זוכין היה הגאולה בבחינת אֶחֱשָׁנָה, היינו שאז היה נגמר בירור הניצוצין בזמן המוקדם, ונמצא דאז היה באמת "בַּעֲתָה" בזמן מוקדם, וזה שאמר כתוב בַּעֲתָה אֶחֱשָׁנָה, שאחיש את "בַּעֲתָה" עצמו

נאָר ווען נישט די חטאים, דער עֶוֶן הָדוֹר, העט דער בירור גיווען געוועזן שנעל, [בבחינת] אֶחֱשָׁנָה, העט עס געווען בַּעֲתָה אֶחֱשָׁנָה (ישעי' ס, כב), וואָרן מ'העט דאָס שנעלער אַרויסגענומען, מיט אַנדערע כוחות. [דבאם היה מתברר הניצוצין בזמן מוקדם] העט ממילא געווען בַּעֲתָה [בזמן מוקדם], דער אֶחֱשָׁנָה העט [געוואָרן] געמאַכט טאַקע בַּעֲתָה, וואָרן 'דעמאַלטס' איז עס בַּעֲתָה, ווען מ'נעמט אַרויס פון זיי בַּלְעָם מִפִּיהֶם, דעם כח הקדושה ווען מ'נעמט אַרויס פון זיי, דעמאַלטס איז עס בַּעֲתָה.

נאָר וואָס דען, [אם לא היו חוטאים, נמצא כי] 'דעס' העט זיך געטון שנעלער. און 'אַזוי' בעונותינו הרבים, דורכן חטא, גייט עס שפעטער. בעונותינו הרבים חלילה [דער אייברשטער זאָל אָפהיטן] אַז מ'זאָל נישט חלילה נאָך 'אריינזינקען' נאָך מער [די ניצוצי הקדושה] על כל פנים.

[נאָר] דער בורא עולם העלפט 'דאָך' [שמתבררין הניצוצין בכל אופן]. איבערדעם גייט עס מיט אַזעלכע צרות, מיט צרות און מיט צער, פונעם גלות, פונעם שַׁעֲבֹד. [אַבער סוף כל סוף] פון דעם ביסל תּוֹרָה וואָס ס'איז דאָ צווישן אידן, מתוך די גרויסע נסיונות, וועט מען 'דאָך' אַרויסנעמען בַּלְעָם מִפִּיהֶם, [און] דעמאַלטס 'ווערט' בַּעֲתָה. אַבער דאָס איז אַלעמאַל^{עב} בַּעֲתָה. נאָר דער בַּעֲתָה אַליין קען זיין אֶחֱשָׁנָה^{עד}, ס'זאָל 'פריער' גיין [דער גמר בירור הניצוצין].

צג

סיום ביאור דברי הספרי

ולזה אמרו בספרי "סוף" שנתנו ה' אלקיך בידך, כי גמר המלחמה על אויבך הוא רק "בסוף" ונגמר של בירור הניצוצין להוציא בַּלְעָם מִפִּיהֶם, שאז הוא זמן הגאולה

איבערדעם זאָגט ער [בספרי] אם תעשה כל האמור בענין סוף שנתנו ה' אלקיך בידך, מיינט ער דאָך דעס וואָס דו דאַרפסט אַרויסצונעמען, דעס געפענגעניש, 'דעס' וועט זיין וְנָתַנּוּ ה' אֱלֹהֶיךָ, דעמאַלטס וועט הייסן וְנָתַנּוּ.

זאָלט נישט מיינען אַז דו גייסט אין מלחמה וְנָתַנּוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ [כפי פשוטו], אַז דו האָסט שוין אַלעס [געטון, לזה הוסיף ואמר כי] מ'דאַרף אַבער וְשָׁבִית "שְׁבוּ", מ'דאַרף אַרויסנעמען [דעס] וואָס ס'ליגט אין זיי, אין פְּנִימוֹת, די נְשָׁמוֹת וואָס זענען אין זיי, דעם כח, די ניצוצין הקדושים וואָס ס'ליגט אינעווייניג.

אויף דעם זאָגט ער, דער ספרי איז דאָס מִרְמָז, אַז דעמאַלטס וועט זיין "דער סוף" וועט זיין שנתנו ה' אלקיך בידך, להוציא בַּלְעָם מִפִּיהֶם.

^{עב} פירוש בכל אופן.

^{עד} והוא כעין שמפרש הנזר הקודש (ב"ר ויהי צח, ג) ככוונת לשון הפסוק בַּעֲתָה אֶחֱשָׁנָה לפי דרכו, שהקב"ה יחיש את ה'בַּעֲתָה' עצמו, כמו כן יתפרש משקל לשון הכתוב לפי דרכינו. והבן כי הוא ענין בפלא בביאור הכתוב בַּעֲתָה אֶחֱשָׁנָה.

ברכת הקודש

דער בורא כל עולמים זאל העלפן:

ס'זאל שוין זיין לְפָרוֹתֵינוּ דִּי, דורכ'ן בורא כל עולמים, לְעוֹרֵר רַחֲמֵיו יתברך שמו אויף אידן, בְּכָלֵל וּבְפָרֵט, היצט אין די יְמֵי אָלוּל, די לעצטע טעג, די לעצטע טעג פונעם יאָר, די לעצטע טעג פונעם יאָר.
דער בורא עולם זאל העלפן, אידן זאלן געהאלפן ווערן.

מ'קאן מיר נאך געהאלפן ווערן נאך אין דעם יאָר אויכעט.
אָבער על כל פנים מ'זאל האָבן די הַכְנָה, מ'זאל האָבן די הַכְנָה, [אז] דער בורא עולם זאל שוין העלפן ס'זאל זיין שוין אַ שְׁנֵת פון די גאולה וישועה.
מ'זאל האָבן הַכְנָה צו די הייליגע טעג.
מ'זאל די זְכִיָּה האָבן מ'זאל נאך מתקן זיין וואָס מ'האַט פּוֹגֵם געווען.
אַלע זאל מיר די זכיה האָבן, אַז השם יתברך, מ'זאל די זכיה האָבן [אז] השם יתברך זאל מאַיר זיין עֵינֵי יִשְׂרָאֵל, השם יתברך יאִיר עֵינֵי יִשְׂרָאֵל, ער זאל דערהייבן אידישע הערצער, [און זיי] מִמָּשִׁיך זיין לְתוֹרָתוֹ וּלְעִבּוּדָתוֹ.
מ'זאל די זכיה האָבן צו זען דאָס לעכטיגקייט במהרה.
מ'זאל שוין, מ'זאל במהרה שוין געהאלפן ווערן, אַרויסקומען מִאֲפֶלֶה לְאוֹרָה, [מִאֲפֶלֶה] לְאוֹר גָּדוֹל.

מ'זאל במהרה זוכה זיין צו די יְשׁוּעָה שְׁלִימָה.
ס'זאל שוין זיין יִרְאוּ עֵינֵינוּ וְיִשְׁמַח לְבִינוּ.
מ'זאל מיר די זכיה האָבן במהרה, אַז מ'זאל זוכה זיין [צו] טון תְּשׁוּבָה שְׁלִימָה, [און] זיך מִתְקַרֵּב צו זיין צו הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּדָא.
השם יתברך יִרְחֵם עַל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, מ'זאל געהאלפן ווערן בְּכָל פְּנוֹת הָעוֹלָם, בְּכָל מְקוֹם שָׁהִם.
מ'זאל מיר זוכה זיין צו דער יְשׁוּעָה אֲמִיתִית.
השם יתברך יִרְפָּא שְׁבָרֵי הַלְכָבוֹת כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.
מ'זאל מיר זוכה זיין צו די יְשׁוּעָה שְׁלִימָה וְאֲמִיתִית, בְּהַתְּגַלוֹת כְּבוֹד שְׁמִים עֲלֵינוּ, במהרה בימינו אמן.

